

Llywodraeth Cymru Dogfen Ymgynghori

Strategaeth Genedlaethol ar Drais yn Erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol

Fframwaith darparu 2016 - 2021

Dyddiad cyhoeddi: **15 Awst 2016**
Camau i'w cymryd: Ymatebion erbyn **10 Hydref 2016**

Strategaeth Genedlaethol ar Drais yn Erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol

Trosolwg

Mae Llywodraeth Cymru yn cynnig mabwysiadu'r egwyddorion yn y strategaeth hon sy'n nodi'r ffyrdd y mae Gweinidogion Cymru yn cynnig mynd i'r afael â thrais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol a chreu cymdeithas lle gall pawb fyw heb ofn. Mae'r egwyddorion yn darparu cyfeiriad strategol cryf sy'n hybu cysondeb ac arfer gorau o ran y ffordd yr eir i'r afael â'r materion hyn ledled Cymru, gan ganolbwyntio ar fecanweithiau ataliol, amddiffynnol a chefnogol. Mae'n cyflawni'r ymrwymiad a nodir yn adran 3 o Ddeddf Cam-drin Domestig, Trais yn erbyn menywod a Thrais Rhywiol (Cymru) 2015.

Sut i ymateb

Dylid e-bostio/postio ymatebion i'r ymgynghoriad hwn i'r cyfeiriad isod i gyrraedd erbyn **10 Hydref 2016** fan hwyraf.

Rhagor o wybodaeth a dogfennau cysylltiedig

Gellir gwneud cais am fersiynau o'r ddogfen hon mewn print bras, mewn Braille neu mewn ieithoedd eraill.

Mae'r dogfennau ymgynghori ar gael o wefan Llywodraeth Cymru yn www.llyw.cymru/ymgyngghoriadau

Manylion cysylltu

I gael rhagor o wybodaeth:
Tîm Trais yn erbyn Menywod a Cham-drin Domestig
Yr Uned Diogelwch Cymunedol
Llywodraeth Cymru
Swyddfa Merthyr Tudful
Rhyd-y-car
Merthyr Tudful
CF48 1UZ
e-bost: VAWdateam@cymru.gsi.gov.uk
Ffôn: 0300 062 8465

Diogelu data

Sut y byddwn yn defnyddio'r farn a'r wybodaeth a roddwch inni.

Bydd unrhyw ymateb a anfonwch atom yn cael ei weld yn llawn gan staff Llywodraeth Cymru sy'n gweithio ar y materion y mae'r ymgynghoriad hwn yn ymdrin â nhw. Mae'n bosibl y bydd aelodau eraill o staff Llywodraeth Cymru yn gweld yr ymateb hefyd, er mwyn eu helpu i gynllunio ymgynghoriadau ar gyfer y dyfodol.

Mae Llywodraeth Cymru yn bwriadu cyhoeddi crynodeb o'r ymatebion i'r ddogfen hon. Mae'n bosibl hefyd y byddwn yn cyhoeddi'r ymatebion yn llawn. Fel arfer, bydd enw a chyfeiriad (neu ran o gyfeiriad) yr unigolyn neu sefydliad a anfonodd yr ymateb yn cael eu cyhoeddi gyda'r ymateb. Mae hynny'n helpu i ddangos bod yr ymgynghoriad wedi'i gynnal yn briodol. Os nad ydych yn dymuno i'ch enw a'ch cyfeiriad gael eu cyhoeddi, rhowch wybod inni yn ysgrifenedig wrth anfon eich ymateb. Byddwn wedyn yn cuddio'ch manylion.

Mae'n bosibl y bydd yr enwau a'r cyfeiriadau y byddwn wedi'u cuddio yn cael eu cyhoeddi'n ddiweddarach, er nad yw hynny'n debygol o ddigwydd yn aml iawn. Mae Deddf Rhyddid Gwybodaeth 2000 a Rheoliadau Gwybodaeth Amgylcheddol 2004 yn caniatáu i'r cyhoedd gael gweld gwybodaeth a gedwir gan lawer o gyrff cyhoeddus, gan gynnwys Llywodraeth Cymru. Mae hynny'n cynnwys gwybodaeth sydd heb ei chyhoeddi. Fodd bynnag, mae'r gyfraith hefyd yn caniatáu i ni gadw gwybodaeth yn ôl dan rai amgylchiadau. Os bydd unrhyw un yn gofyn am gael gweld gwybodaeth a gadwyd yn ôl gennym, bydd rhaid inni benderfynu a ydym am ei rhyddhau ai peidio. Os bydd rhywun wedi gofyn inni beidio â chyhoeddi ei enw a'i gyfeiriad, bydd hynny'n ffaith bwysig i ni ei chadw mewn cof. Fodd bynnag, fe allai fod rheswm pwysig dros orfod datgelu enw a chyfeiriad unigolyn, er ei fod wedi gofyn i ni beidio â'u cyhoeddi. Byddem yn cysylltu â'r unigolyn ac yn gofyn am ei farn cyn gwneud unrhyw benderfyniad terfynol i ddatgelu'r wybodaeth.

Cynnwys

Rhagair y Gweinidog	1
Cyflwyniad	3
Pam ei bod hi'n bwysig mynd i'r afael â Thrais yn Erbyn	
Menywod, Cam-drinDomestig a Thrais Rhywiol	10
Pwy y mae angen eu cynnwys?	16
Gweledigaeth	17
Amcanion	18
Atal	19
Amddiffyn	22
Cymorth	25
Llywodraethiant ac atebolrwydd	28
Atodiad 1	29

Rhagair gan Ysgrifennydd y Cabinet dros Gymunedau a Phlant

Yn 2010 fe gyhoeddodd ni 'Yr Hawl i fod yn Ddiogel', ein Strategaeth gyntaf ar gyfer mynd i'r afael â phob math o drais yn erbyn menywod, a oedd yn nodi 4 blaenoriaeth allweddol: atal a chodi ymwybyddiaeth, rhoi cymorth i ddioddefwyr a phlant, gwella ymateb asiantaethau cyfiawnder troseddol, a gwella ymateb gwasanaethau iechyd ac asiantaethau eraill.

Chwe blynedd yn ddiweddarach, mae'r Strategaeth hon yn nodi ein hymrwymiad newydd i fynd i'r afael â thrais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol yng Nghymru. Rydym yn parhau i gydweithio'n agos gyda'r Swyddfa Gartref ac asiantaethau cyfiawnder troseddol yng Nghymru i sicrhau bod yr holl bartion yn cydweithio, ar draws cyfrifoldebau sydd wedi'u datganoli a sydd heb eu datganoli, i gyrraedd ein nodau.

Mae angen i wasanaethau cyhoeddus gydweithio i amddiffyn pobl sy'n profi trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol rhag dioddef unrhyw niwed pellach, ac amddiffyn unrhyw blant o fewn y teulu.

Diben Deddf Trais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol (Cymru) 2015 ("y Ddeddf") yw gwella trefniadau atal, amddiffyn a chymorth i bobl yr effeithir arnynt gan drais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol, ac rydym yn gwneud cynnydd da o ran ei gweithredu.

Rydym wedi cyhoeddi'r Fframwaith Hyfforddi Cenedlaethol a fydd yn helpu gweithwyr proffesiynol i ymdrin ag achosion lle datgelir camdriniaeth a sicrhau bod hyfforddiant cyson ar gael i weithwyr proffesiynol arbenigol. Rhan allweddol o'r Fframwaith yw'r pecyn e-ddysgu, a gyhoeddwyd yn 2015. Bydd y pecyn e-ddysgu'n codi ymwybyddiaeth chwarter miliwn o weithwyr yn y gwasanaeth cyhoeddus yng Nghymru dros y 2 flynedd nesaf.

Rydym yn datblygu "Gofyn a Gweithredu". Ein nod yw y bydd hyn yn ei gwneud yn ofynnol i weithwyr proffesiynol megis Ymwelwyr Iechyd a Swyddogion Tai adnabod symptomau camdriniaeth a gofyn i gleientiaid a ydynt yn cael eu cam-drin.

Er mwyn ein galluogi i atal trais a chamdriniaeth yn y dyfodol, mae'n rhaid inni ganolbwyntio ar blant, i wneud yn siŵr eu bod yn deall beth sy'n gyfystyr â pherthynas iach a sut i adnabod symptomau perthnasoedd nad ydynt yn iach. Hyd yma rydym wedi cyhoeddi Canllaw Arferion Da Dull Addysg Gyfan, a gynhyrchwyd gan Cymorth i Ferched Cymru a chanllawiau codi ymwybyddiaeth i lywodraethwyr ysgolion, a gyhoeddwyd ym mis Mawrth 2016.

Rydym wedi cymryd camau arwyddocaol i leihau nifer yr achosion o Anffurfio Organau Cenhedlu Benywod, Priodasau dan Orfod a Thrais ar sail Anrhydedd ac i amddiffyn dioddefwyr yr arferion hyn.

Rydym hefyd yn gweithio gyda dioddefwyr a goroeswyr i'n helpu i lunio ein dull gweithredu parhaus.

Ar gyfer y dyfodol, gwyddom mai rhan fawr o fynd i'r afael â thrais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol fydd mynd i'r afael â chyflawnwyr. Rydym yn gweithio gyda'r Gwasanaeth Prawf Cenedlaethol a'r Ymgynghorydd Cenedlaethol ar gyfer Trais yn erbyn Menywod a mathau eraill o Drais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol, ar ganllawiau ynghylch gweithio gyda chyflawnwyr.

Ni fydd gwella ansawdd gwasanaethau, a'r mynediad atynt, yn ogystal â thrawsnewid agweddau ac ymddygiadau cymdeithasol, yn rhwydd. Fodd bynnag, rydym yn gobeithio y bydd yr amcanion a nodir yn y Strategaeth hon yn parhau i adeiladu ar y sylfeini hyn sydd eisoes wedi cael eu gosod ac yn creu sector cryfach, mwy cydnerth i gefnogi unigolion a theuluoedd sydd naill ai mewn perygl, neu sy'n ymgodymu â chanlyniadau trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol.

A handwritten signature in grey ink, reading 'Carl Sargeant'.

Carl Sargeant AC
Ysgrifennydd y Cabinet dros Gymunedau a Phlant

1. CYFLWYNIAD

Rydym am wella llesiant economaidd, cymdeithasol, amgylcheddol a diwylliannol Cymru i greu cenedl a chymdeithas sy'n llewyrchus, yn gydnherth, yn gydlynus, yn iachach ac yn fwy cyfartal. Dim ond os yw unigolion a grwpiau yn ein cymunedau'n gallu byw heb ofn trais a chamdriniaeth y byddwn yn gallu cyflawni hyn.

Yn 2010, fe wnaeth strategaeth Yr Hawl i Fod yn Ddiogel nodi rhaglen weithredu integredig, ar draws y Llywodraeth i fynd i'r afael â phob math o drais yn erbyn menywod a phlant.

Gwnaed cryn dipyn o gynnydd dros y chwe blynedd ddiwethaf i wella'r ffordd yr ydym yn gweithio gyda'r rhai yr effeithir arnynt gan drais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol. Mae trefniadau gweithio amlasiantaethol yn gyffredin ac mae trydydd sector cryf, arbenigol sydd wedi'i broffesiynoli yn gweithio ochr yn ochr â'r sector cyhoeddus i ddarparu gwasanaethau hanfodol ledled Cymru.

Mae llawer mwy i'w wneud o hyd, fodd bynnag, ac mae Deddf Trais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol (Cymru) 2015 ('Y Ddeddf') yn rhoi ffocws strategol, a statudol, ar y materion, gan gynnwys y gofyniad i fod â Strategaeth Genedlaethol.

Mae'r Strategaeth ddiwygiedig hon, sy'n cyflawni'r ymrwymiad yn adran 3 o'r Ddeddf, yn adeiladu ar ein cynnydd cyfunol hyd yma, ac yn rhoi blaenoriaeth i gyflawni ym meysydd atal, amddiffyn a rhoi cymorth, yn unol â diben y Ddeddf.

Bydd yr amcanion a nodir yn y strategaeth hon yn cyfrannu at fynd ar drywydd atal trais a chamdriniaeth, amddiffyn dioddefwyr a chymorth i'r rhai yr effeithir arnynt. Y nod yn y pen draw yw creu cymdeithas lle mae pawb yn gallu byw heb ofn.

Diffiniadau

Mae'r Ddeddf yn cynnwys pob math o 'drais ar sail rhywedd' gan gydnabod bod dynion a menywod yn ddioddefwyr trais, bygythiadau o drais neu aflonyddu sy'n deillio'n uniongyrchol neu'n anuniongyrchol o werthoedd, credoau neu arferion sy'n gysylltiedig â rhywedd neu gyfeiriadedd rhywiol, a hefyd priodas dan orfod.

Ceir nifer o ddiffiniadau o drais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol a gydnabyddir yn genedlaethol ac yn rhyngwladol ac rydym yn cydnabod y bydd sefydliadau hefyd yn gweithio yn unol â'r diffiniadau ehangach hyn. Mae'r Ddeddf yn darparu diffiniadau sy'n iawn i Gymru, gan ystyried y gwahanol safbwyntiau yn y DU ac yn rhyngwladol o ran yr hyn y mae'r ymadroddion hyn yn ei olygu.

Mae'r Ddeddf yn darparu diffiniad cymharol eang o drais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol a fydd yn ei gwneud yn bosibl arfer swyddogaethau dan y Ddeddf mewn perthynas â thrais neu gamdriniaeth sy'n broblem yng Nghymru yn ôl y dystiolaeth. Daw'r diffiniadau isod o adran 24 o'r Ddeddf:

- 1) ystyr "cam-drin" yw cam-drin corfforol, rhywiol, seicolegol, emosiynol neu ariannol.
- 2) ystyr "cam-drin domestig" yw cam-drin a ddaw o du person sy'n gysylltiedig neu wedi bod yn gysylltiedig â'r dioddefwr.

3) Mae person yn gysylltiedig â pherson arall at ddibenion y diffiniad o “cam-drin domestig” os ydynt –

- Yn briod â'i gilydd neu wedi bod yn briod â'i gilydd;
- Yn bartneriaid sifil i'w gilydd neu wedi bod yn bartneriaid sifil i'w gilydd;
- Yn byw gyda'i gilydd neu wedi bod yn byw gyda'i gilydd mewn perthynas deuluol barhaus (pa un a ydynt o rywiau gwahanol neu o'r un rhyw);
- Yn byw neu wedi byw ar yr un aelwyd; ac at y diben hwn mae person yn aelod o aelwyd person arall –
 - Os yw'r person fel arfer yn byw gyda'r person arall fel aelod o'i deulu, neu
 - Os gellid disgwyl yn rhesymol i'r person fyw gyda'r person arall hwnnw;
- Yn berthnasau i'w gilydd;
- Wedi cytuno i briodi ei gilydd (pa un a yw'r cytundeb hwnnw wedi ei derfynu ai peidio);
- Wedi ymrwymo i gytundeb partneriaeth sifil rhyngddynt (pa un a yw'r cytundeb hwnnw wedi ei derfynu ai peidio);
- Mewn perthynas bersonol agos â'i gilydd, neu wedi bod mewn perthynas o'r fath;
- Mewn perthynas â phlentyn, y naill a'r llall yn rhiant i'r plentyn neu â chyfrifoldeb rhiant am y plentyn, neu wedi bod â chyfrifoldeb o'r fath.

4) Os yw plentyn wedi ei fabwysiadu neu'n dod o fewn isadran (5), mae dau berson hefyd yn gysylltiedig â'i gilydd at ddibenion y diffiniad o “cam-drin domestig” -

- Os yw un yn rhiant naturiol i'r plentyn neu'n rhiant i riant naturiol o'r fath, a
- Y person arall yw –
 - Y plentyn, neu
 - Person sydd wedi dod yn rhiant i'r plentyn yn rhinwedd gorchymyn mabwysiadu, sydd wedi gwneud cais am orchymyn mabwysiadu, neu y mae'r plentyn wedi ei leoli gydag ef ar gyfer ei fabwysiadu ar unrhyw adeg.

5) Mae plentyn yn dod o fewn y cofnod hwn –

- Os yw asiantaeth fabwysiadu, o fewn ystyr adran 2 o Ddeddf Mabwysiadu a Phlant 2002 (p.38), wedi ei hawdurdodi i leoli'r plentyn ar gyfer ei fabwysiadu o dan adran 19 o'r Ddeddf honno (gosod plentyn â chydsyniad rhiant) neu'r plentyn wedi dod yn destun gorchymyn o dan adran 21 o'r Ddeddf honno (gorchmynion lleoli), neu
- Os yw'r plentyn yn cael ei ryddhau ar gyfer ei fabwysiadu yn rhinwedd gorchymyn a wneir –
 - Yng Nghymru a Lloegr, o dan adran 18 o Ddeddf Mabwysiadu 1976; neu
 - Yng Ngogledd Iwerddon, o dan Erthygl 17(1) neu 18(1) o Orchymyn Mabwysiadu (Gogledd Iwerddon) 1987; neu
 - Os yw'r plentyn yn destun gorchymyn parhauster yn yr Alban sy'n cynnwys rhoi'r awdurdod i fabwysiadu.

6) ystyr “trais ar sail rhywedd” yw:

- (a) trais, bygythiadau o drais neu aflonyddu sy'n codi yn uniongyrchol neu'n anuniongyrchol o werthoedd, credoau neu arferion sy'n ymwneud â rhywedd neu gyfeiriadedd rhywiol;
- (b) anffurfio organau cenhedlu benywod;
- (c) gorfodi person (pa un ai drwy rym corfforol neu orfodi drwy fygythiadau neu ddulliau seicolegol eraill) i ymrwymo i seremoni briodas grefyddol neu sifil (pa un a yw'n rhwymo mewn cyfraith ai peidio);

- ystyr "trais rhywiol" yw cam-fanteisio rhywiol, aflonyddu rhywiol neu fygythiadau o drais o natur rhywiol.

Y Cyd-destun Cymreig

Mae sawl darn o ddeddfwriaeth Gymreig sy'n effeithio ar y maes hwn ac mae amcanion a chymau gweithredu a nodir yn y strategaeth hon yn cymryd y rhain i ystyriaeth.

Mae'r rhain fel a ganlyn:

- Mae Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 yn nodi saith nod llesiant sy'n berthnasol i atal trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol a rhoi cymorth i oroeswyr, gan gynnwys Cymru sy'n fwy cyfartal, Cymru iachach a Chymru o gymunedau cydlynus, y mae'n rhaid i gyrff yn y sector cyhoeddus weithredu i'w cyrraedd.
- Mae Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 yn darparu fframwaith cyfreithiol ar gyfer gwella llesiant pobl (oedolion a phlant) y mae arnynt angen gofal a chymorth, gofalcwyr y mae arnynt angen cymorth, ac ar gyfer trawsnewid gwasanaethau cymdeithasol yng Nghymru. Mae hyn yn ei gwneud yn ofynnol cynnal asesiadau o anghenion y boblogaeth leol i lywio datblygiad strategaethau lleol (gyda'r rhai cyntaf i'w cwblhau fan bellaf erbyn 1 Ebrill 2017).
- Mae Deddf Tai (Cymru) 2014 yn sefydlu mewn deddfwriaeth rôl yr awdurdod lleol o ran atal a lliniaru digartrefedd. Mae'r Ddeddf hon yn nodi y dylid ystyried a yw person neu aelod o aelwyd y person hwnnw mewn perygl o gael ei gam-drin, gan gynnwys cam-drin domestig, fel un o'r ffactorau wrth benderfynu a yw'n rhesymol parhau i fyw mewn llety.
- Mae Deddf Rhentu Cartrefi (Cymru) 2016 yn nodi dull newydd mewn perthynas â chontractau ar y cyd a fydd yn helpu goroeswyr trwy alluogi cyflawnwyr i gael eu targedu ar gyfer eu troi allan.

Mae'r strategaeth wedi cael ei llywio gan leisiau goroeswyr yng Nghymru hefyd. Yn gynnar yn 2016, fe ddarparodd grŵp o oroeswyr, a oedd rhyngddynt wedi profi amrywiaeth o drais a chamdriniaeth gan gynnwys cam-drin domestig, trais rhywiol, priodas dan orfod, anffurfio organau cenhedlu benywod, 'trais ar sail anrhydedd', cam-fanteisio rhywiol, masnachu mewn pobl a cham-drin plant yn rhywiol, adroddiad ar gyfer Llywodraeth Cymru yn nodi eu hargymhellion a'u blaenoriaethau. Mae eu hargymhellion wrthi'n cael sylw a bydd llawer ohonynt yn cael eu cynnwys yn y cynllun cyflawni a fydd yn cael ei gyhoeddi yn dilyn cyhoeddi'r strategaeth hon; fodd bynnag, mae'r egwyddorion a nodwyd ganddynt wedi cael eu plethu i mewn i'r strategaeth hon, yn enwedig mewn perthynas â gwella'r cymorth a roddir gan wasanaethau arbenigol i ddioddefwyr, goroeswyr a'u teuluoedd, hygyrchedd y gwasanaethau hynny a'r modd y

cyfeirir pobl atynt.

Cyd-destun y DU a gweithio gyda sefydliadau sydd heb eu datganoli

Mae'r strategaeth hon yn bodoli mewn cyd-destun ehangach yn y DU ac yn fyd-eang ac rydym yn ymrwymedig i weithio gyda'n holl bartneriaid, yn lleol, yn genedlaethol ac yn rhyngwladol i gyrraedd ein nodau.

Ni fydd modd mynd i'r afael yn llwyddiannus â thrais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol trwy gamau gweithredu gan Weinidogion Cymru yn unig. Mae Gweinidogion Cymru yn ymrwymedig i gynnal a datblygu perthnasoedd gweithio agos gyda phartneriaid pwysig eraill yn y sector cyhoeddus yn yr ymdrech hwn. Mae'r partneriaid hyn yn cynnwys Llywodraeth Leol o ran arfer eu hamryw swyddogaethau megis Gwasanaethau Cymdeithasol a Thai, Prif Gwnstablaid, Comisiynwyr Heddlu a Throseddau a'r Gwasanaeth Cenedlaethol Rheoli Troseddau.

Mae'r strategaeth gan Lywodraeth y DU, 'Ending Violence Against Women and Girls Strategy 2016-2020', yn adeiladu ar nifer o fentrau gan Lywodraeth y DU gan gynnwys cyflwyno trosedd newydd, sef ymddygiad rheolaethol neu orfodol mewn perthynas agos neu deuluol yn adran 76 o Ddeddf Troseddau Difrifol 2015. Mae diffiniad y Ddeddf o gam-drin yn eang iawn ac eisoes yn cynnwys ymddygiad rheolaethol, gorfodol a bygythiol. Mae ceisio rheoli neu orfodi person arall yn galw am ryw fath o gam-drin, fel y diffinnir yn y Ddeddf. Mae Deddf Troseddau Difrifol 2015 yn ategu'r gwaith yr ydym yn ei wneud yng Nghymru i wella ymateb gwasanaethau cyhoeddus i gam-drin domestig, a thrais yn erbyn menywod a thrais rhywiol.

Mae deddfwriaeth berthnasol arall, a mesurau perthnasol eraill a gyflwynwyd gan Lywodraeth y DU yn cynnwys: Deddf Caethwasiaeth Fodern 2015, Gorchmynion Amddiffyn rhag Trais Domestig dan Ddeddf Troseddau a Diogelwch 2010, y Cynllun Datgelu Trais Domestig, Gorchmynion Amddiffyn rhag Anffurfio Organau Cenhedlu Benywod dan Ddeddf Anffurfio Organau Cenhedlu Benywod 2003 ("Deddf 2003") a dyletswydd orfodol i adrodd am achosion o Anffurfio Organau Cenhedlu Benywod a fewnosodwyd yn Neddf 2003 gan Ddeddf Troseddau Difrifol 2015 a chryfhau mesurau i reoli troseddwr rhyw neu'r rhai sy'n achosi risg o niwed rhywiol.

Er nad yw Deddf Trais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol (Cymru) 2015 yn ymestyn i'r agenda cyfiawnder troseddol, byddwn yn parhau i gydweithio'n agos gyda'r holl asiantaethau perthnasol – gan gynnwys yr heddlu, y gwasanaeth prawf a'r llysoedd – i sicrhau bod yr holl bartïon yn cydweithio i ategu a gwella gwaith ei gilydd a chyrraedd ein nod, sef rhoi terfyn ar bob math o drais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol.

Mae hyn yn galw am ddull cyson, cydgysylltiedig, gan gynnwys rhannu gwybodaeth, ar draws asiantaethau er mwyn sicrhau diogelwch dioddefwyr ac yr ymdrinnir yn briodol â chyflawnwyr.

Yn 2014, fe gyhoeddodd y Sefydliad Cenedlaethol dros Ragoriaeth Glinigol (NICE) y canllaw "*Domestic violence and abuse: how health services, social care and the organisations they work with can respond effectively*". Mae'r canllaw hwn, sy'n berthnasol ledled Cymru a Lloegr, yn amlygu'r ffaith bod cam-drin domestig yn fater cymhleth sy'n galw am ymdriniaeth sensitif gan ystod o weithwyr iechyd a gofal cymdeithasol proffesiynol.

Mae'r gost, o ran pobl ac o safbwynt economaidd, mor sylweddol fel bod hyd yn oed ymyriadau nad ydynt ond yn cael effaith fach iawn yn gost-effeithiol.

Yn 2016, cyhoeddodd NICE Safonau Ansawdd Cam-drin Domestig pellach ar gyfer darparwyr gofal iechyd. Mae gan Lywodraeth Cymru gytundeb gyda NICE sy'n cwmpasu canllawiau'r Sefydliad, ac mae disgwyliad bod cyrff y GIG yng Nghymru'n rhoi ystyriaeth lawn i'r argymhellion a wneir gan y Sefydliad wrth gomisiynu a darparu gwasanaethau ar gyfer cleifion.

Mae canllaw NICE ar gyfer pawb sy'n gweithio ym maes iechyd a gofal cymdeithasol y mae eu gwaith yn dod â hwy i gysylltiad â phobl sy'n profi neu'n cyflawni trais a cham-drin domestig. Mae hyn yn cynnwys: pobl sy'n gweithio mewn lleoliadau cyfiawnder troseddol a chanolfannau cadw, comisiynwyr gwasanaethau iechyd a gofal cymdeithasol, gan gynnwys grwpiau comisiynu clinigol ac awdurdodau lleol, a staff sy'n gweithio i wasanaethau trais a cham-drin domestig arbenigol. Gallai'r olaf o'r rhain fod yn gweithio mewn awdurdodau lleol, yn y GIG ac mewn sefydliadau eraill yn y sectorau cyhoeddus, preifat, gwirfoddol a chymunedol. Mae'r canllaw wedi'i fwriadu ar gyfer partneriaethau strategol a byrddau iechyd lleol hefyd.

Y cyd-destun byd-eang

Mae Confensiwn Cyngor Ewrop ar atal a brwydro yn erbyn trais yn erbyn menywod a thrais domestig ('Confensiwn Istanbul'), y mae'r DU wedi'i lofnodi, wedi'i fwriadu i:

- a) amddiffyn menywod rhag pob math o drais, ac atal a dileu trais yn erbyn menywod a thrais domestig ac erlyn cyflawnwyr y trais hwnnw;
- b) cyfrannu at ddileu pob math o wahaniaethu yn erbyn menywod a hybu cydraddoldeb gwirioneddol rhwng menywod a dynion, gan gynnwys trwy rymuso menywod;
- c) dylunio fframwaith cynhwysfawr, polisïau a mesurau ar gyfer amddiffyn a rhoi cymorth i holl ddioddefwyr trais yn erbyn menywod a thrais domestig;
- d) hybu cydweithredu rhyngwladol gyda golwg ar ddileu trais yn erbyn menywod a thrais domestig;
- e) rhoi cefnogaeth a chymorth i sefydliadau ac asiantaethau gorfodi'r gyfraith i gydweithredu'n effeithiol er mwyn mabwysiadu dull integredig o ddileu trais yn erbyn menywod a thrais domestig.

Rydym yn cefnogi egwyddorion sylfaenol y Confensiwn sydd wedi'u sefydlu yng nghyfreithiau'r DU ac mewn mesurau gweinyddol eraill. Mae'r strategaeth hon yn cryfhau ymhellach ein hymrwymiad i egwyddorion y Confensiwn trwy nodi mesurau pellach sy'n uniongyrchol berthnasol i ddarpariaethau'r Confensiwn. Diben y Ddeddf yw atal, amddiffyn a rhoi cymorth sy'n cysylltu â dibenion y Confensiwn a nodir uchod. Trwy weithio i gyflawni dibenion y Ddeddf, mae cysylltiad uniongyrchol rhwng y strategaeth hon a nifer o ddarpariaethau'r Confensiwn, gan gynnwys:

- a) trwy addysgu ein plant a'n pobl ifanc am berthnasoedd iach (erthyglau 12 ac 14);
- b) trwy hyfforddi gweithwyr proffesiynol a gweithwyr eraill yn y sector cyhoeddus trwy'r Fframwaith Hyfforddi Cenedlaethol (erthyglau 12 a 15);

- c) trwy godi ymwybyddiaeth y cyhoedd (erthyglau 12 ac 13);
- d) trwy gefnogi ac annog dulliau cydweithredol rhwng awdurdodau perthnasol a darparwyr eraill a thrwy gyhoeddi canllawiau comisiynu (erthygl 7);
- e) trwy ddatblygu gwaith ar raglenni ar gyfer cyflawnwyr (erthyglau 12 ac 16).

Yn rhyngwladol, mae'r Confensiwn ar Ddileu pob Math o Wahaniaethu yn erbyn Menywod (CEDAW) wedi darparu llwyfan ar gyfer mynd i'r afael â gwahaniaethu yn erbyn menywod. Mae gwaith i gyflawni dibenion y Ddeddf yn cysylltu â dibenion y Confensiwn yn yr ystyr:

- a) y bydd codi ymwybyddiaeth o berthnasoedd iach, ac ymgyrchoedd ymwybyddiaeth gyhoeddus i frwydro yn erbyn trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol yn helpu i leihau gwahaniaethu yn erbyn menywod;
- b) y bydd y Fframwaith Hyfforddi Cenedlaethol yn cynnig hyfforddiant cymesur i gryfhau'r ymateb a ddarperir ledled Cymru i'r rhai sy'n profi'r materion hyn, gan gynnwys menywod. Bydd yn ffurfio gofynion y rhai sy'n cynnig gwasanaethau arbenigol a chyffredinol ac yn codi ymwybyddiaeth ac yn gwella dealltwriaeth am drais a cham-drin o'r fath.

Mae Gweinidogion Cymru dan ddyletswydd i gydymffurfio â Chonfensiwn Ewrop ar Hawliau Dynol¹, o ran arfer eu holl swyddogaethau, fel y mae'r holl awdurdodau cyhoeddus eraill. Mae Gweinidogion Cymru hefyd yn cefnogi'r egwyddorion sydd wedi'u cynnwys yn Nodau Datblygu Cynaliadwy'r Cenhedloedd Unedig. Mae hyn yn cynnwys nod 5 – Cyflawni Cydraddoldeb rhwng y Rhywiau a grymuso'r holl fenywod a merched sy'n cynnwys targed mewn perthynas â thrais yn erbyn menywod a merched. Mae Gweinidogion Cymru dan ddyletswydd hefyd i roi sylw i Gonfensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn. Mae'r Ddeddf, y strategaeth hon a'n rhaglen bolisi ehangach yn cefnogi dioddefwyr ac yn cydnabod trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol fel materion i blant a phobl ifanc. Mae'r camau gweithredu a'r egwyddorion sydd wedi'u cynnwys yn y strategaeth hon wedi cael eu hadnabod a'u datblygu yn ysbryd egwyddorion yr holl offerynnau rhyngwladol hyn a lle y bo'n bosibl i sefydlu'r egwyddorion hynny ymhellach yn y mesurau a fabwysiedir yng Nghymru i frwydro yn erbyn trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol.

Casgliad

Mae'n anrffod bod y strategaeth hon yn canolbwyntio ar faterion y mae gan Lywodraeth Cymru gyfrifoldeb amdanynt ond rydym yn cydnabod y cyfraniad amhrisiadwy a wneir gan sefydliadau eraill a byddem yn annog awdurdodau perthnasol i gydweithio'n agos gyda hwy o ran cyfrannu tuag at fynd ar drywydd diben y Ddeddf.

Mae'r strategaeth hon yn darparu'r arweinyddiaeth a'r cyfeiriad a fydd yn hybu cysondeb ac arfer gorau o ran y ffordd y blaenoriaethir ac yr eir i'r afael â thrais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol ledled Cymru, gan ganolbwyntio ar fecanweithiau ataliol, amddiffynnol a chefnogol.

Dan y Ddeddf, mae'n ofynnol i Awdurdodau Lleol a Byrddau Iechyd Lleol roi sylw i'r strategaeth genedlaethol wrth baratoi eu strategaethau lleol hwy eu hunain. Bydd y strategaethau lleol felly'n cael eu llywio gan y blaenoriaethau cenedlaethol a nodir yn y strategaeth hon.

¹ Gweler Adran 81(1) o Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006.

Byddwn yn cyhoeddi cynllun cyflawni i ategu'r strategaeth hon. Bydd y cynllun hwn yn cynnwys mwy o fanylder ynghylch y camau gweithredu a nodir yn y strategaeth ac ochr yn ochr â dangosyddion cenedlaethol bydd yn ein galluogi i wneud gwaith monitro i ganfod a ydym yn cyrraedd ein nodau.

2. PAM EI BOD HI'N BWYSIG MYND I'R AFAEL Â THRAIS YN ERBYN MENYWOD, CAM-DRIN DOMESTIG A THRAIS RHYWIOL

Mae trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol yn tramgwyddo mewn modd sylfaenol ar hawliau dynol, yn achosi ac yn deillio o anghydraddoldeb ac yn dwyn canlyniadau pellgyrhaeddol i deuluoedd, plant a chymdeithas ar y cyfan.

Ers mabwysiadu Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015, mae'n ofynnol i gyrff cyhoeddus feddwl mwy am y tymor hir, cydweithio'n well gyda phobl a chymunedau a'i gilydd, ceisio atal problemau a defnyddio dull mwy cydgysylltiedig. Mae a wnelo â gwella llesiant cymdeithasol, economaidd, amgylcheddol a diwylliannol Cymru.

Er mwyn gwireddu ein huchelgais, sef bod pawb yn byw heb ofn, mae angen inni fynd i'r afael â phroblemau cymdeithasol parhaus trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol. Er bod peth wmbredd o waith wedi cael ei wneud yng Nghymru gan Lywodraeth Cymru a phartneriaid dros y blynyddoedd diwethaf, gwyddom fod llawer o ddynion, menywod a phlant yn dal i fod mewn perygl o drais neu gamdriniaeth neu'n profi trais neu gamdriniaeth.

Mae'r materion hyn yn effeithio ar ddynion a menywod ond fel y mae'r dystiolaeth isod yn dynodi, mae llawer o'r trais a'r cam-drin a gwmpesir gan y Ddeddf yn effeithio'n anghymesur ar fenywod a merched:

- Mae 1.4 miliwn o fenywod a 700,000 o ddynion 16-59 oed yn dweud eu bod wedi profi digwyddiadau cam-drin domestig yng Nghymru a Lloegr;
- Mae allosod y data hwn i Gymru'n dangos bod 11% o fenywod a 5% o ddynion y flwyddyn yn profi 'unrhyw gam-drin domestig', tra bo cyfraddau 'unrhyw ymosodiad rhywiol' yn y flwyddyn ddiwethaf hefyd yn uwch ar gyfer menywod (3.2%) na dynion (0.7%)².
- Yn 2011, roedd 137,000 o ferched a menywod yn byw gyda chanlyniadau anffurfio organau cenhedlu benywod yn y DU yn ôl yr amcangyfrifon³ ac yn 2011 roedd 60,000 o ferched dan 15 yn byw yn y DU a hwythau wedi'u geni i famau o wledydd sy'n cyflawni arferion anffurfio organau benywod ac felly wynebu risg posibl o anffurfio organau cenhedlu benywod yn ôl yr amcangyfrifon⁴. Amcangyfrifir bod 140 o ddioddefwyr anffurfio organau cenhedlu benywod y flwyddyn yng Nghymru.
- Roedd 80% o'r achosion yr ymdriniodd yr Uned Priodasau Dan Orfod â hwy yn ymwneud â dioddefwyr benywaidd; roedd 20% yn ymwneud â dioddefwyr gwrywaidd. Amcangyfrifir bod hyd at 100 o ddioddefwyr priodasau dan orfod y flwyddyn yng Nghymru⁵.
- Mae 750,000 o blant a phobl ifanc ledled y DU yn tystio i gam-drin domestig neu'n profi cam-drin domestig bob blwyddyn⁶.
- Mewn astudiaeth o bobl ifanc mewn perthnasoedd agos gan yr NSPCC, roedd 25 y cant o'r merched a 18 y cant o'r bechgyn yn profi cam-drin corfforol; roedd 75 y cant o'r merched ac 14 y cant o'r bechgyn yn profi cam-drin emosiynol, a 33 y cant o'r merched ac 16 y cant o'r bechgyn yn profi cam-drin rhywiol⁷. Canfu fod merched nid

² Robinson et al., Llywodraeth Cymru 'Bil Diwedd ar Drais yn Erbyn Menywod a Cham-drin Domestig (Cymru)' arfaethedig: Argymhellion gan y Grŵp Gorchwyl a Gorffen 2012.

³ Macfarlane, A. J. a Dorkenoo, E. (2014). Female Genital Mutilation in England and Wales: Updated statistical estimates of the numbers of affected women living in England and Wales and girls at risk - Interim report on provisional estimates. Llundain: Prifysgol Dinas Llundain.

⁴ Yn yr un man

⁵ Y Swyddfa Gartref a'r Swyddfa Dramor a Chymanwlad – Ystadegau'r Uned Priodasau Dan Orfod 2015.

⁶ Yr Adran Iechyd, 2002.

⁷ NSPCC - Radford, L. et al (2011) Child abuse and neglect in the UK today. <https://www.nspcc.org.uk/services-and-resources/research-and-resources/pre-2013/child-abuse-and-neglect-in-the-uk-today/>

yn unig yn profi mwy o gam-drin, ond eu bod hefyd yn profi cam-drin mwy difrifol yn fwy aml, ac yn dioddef effeithiau mwy negyddol ar eu llesiant, o'u cymharu â'r bechgyn.

Er ei bod yn bwysig bod y profiad anghymesur hwn yn cael ei gydnabod a'i gyfleu trwy'r strategaeth a gwaith dilynol yr awdurdodau perthnasol, diben y strategaeth yw nodi'r camau y mae Gweinidogion Cymru yn bwriadu eu cymryd i fynd i'r afael â'r holl drais a cham-drin ar sail rhywedd. Mae'r strategaeth hon yn cydnabod y gall unrhyw un (menywod, dynion, plant a phobl ifanc) brofi a dioddef effeithiau cam-drin domestig, treisio ac ymosodiadau rhywiol, cam-drin rhywiol, priodas dan orfod, stelcian ac aflonyddu, aflonyddu a cham-fanteisio rhywiol. Gall hyn ddigwydd mewn unrhyw berthynas ni waeth beth fo oedran, ethnigrwydd, rhywedd, rhywioldeb, anabledd, incwm, daearyddiaeth neu ffordd o fyw'r unigolyn.

Er mwyn mynd i'r afael â thrais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol bydd yn rhaid wrth gamau gweithredu a chymorth wedi'u targedu i oresgyn rhwystrau i fynediad at ddiogelwch a chymorth. Bydd angen dulliau arbenigol i gynorthwyo menywod y gwyddys eu bod yn arbennig o agored i drais a/neu wedi'u hymyleiddio, megis menywod mewn puteindra, menywod o gymunedau pobl dduon a lleiafrifoedd ethnig, menywod â phroblemau iechyd meddwl neu gamddefnyddio sylweddau, menywod ifainc mewn gofal.

Rhaid i leisiau a phrofiadau dioddefwyr fod yn ganolog i'r gwaith o ddatblygu a chyflawni deddfwriaeth, polisïau a strategaethau, er mwyn gwneud yn siŵr bod systemau a gwasanaethau yn bodloni anghenion goroeswyr yn y ffordd orau.

Mae'r dystiolaeth yn dangos hefyd nad yw trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol yn brin, ni waeth beth fo rhywedd y dioddefwr. Gwyddom fod y materion hyn yn gyffredin ac yn digwydd i lawer o bobl yng Nghymru ar hyn o bryd. Maent yn effeithio ar filoedd o bobl yng Nghymru bob blwyddyn.

Rydym yn gwybod y canlynol hefyd ynglŷn â thrais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol:

- byddant yn aml yn cynnwys llawer o wahanol fathau o ymddygiad camdriniol a rheolaethol a ddefnyddir gyda'i gilydd, yn fwriadol i reoli person arall neu i fod â grym drostynt;
- anaml y maent yn ddigwyddiad unigol ac maent fel arfer yn gwaethygu dros amser. Lle mae person yn profi digwyddiad unigol mae'r camdriniwr yn debygol o'i wneud eto, ac i eraill;
- gallant ddigwydd i bobl o bob oed, rhywioldeb, cefndir diwylliannol, cymdeithasol ac ethnig;
- mae'n debygol iawn y bydd y person sy'n profi'r rhain yn adnabod y cyflawnwr; partner, aelod o'r teulu neu gynbartner.

Mae'r profiad o drais a cham-drin yn aml yn cynnwys cyfuniad o wahanol fathau o gam-drin. Nid yw wastad yn gorfforol. Mae'n aml yn cynnwys cam-drin emosiynol, seicolegol ac ariannol ac ymddygiadau rheolaethol ac ystrywgar eraill. Mewn llawer o achosion, defnyddir trais corfforol a rhywiol, neu fygythiadau o drais corfforol a rhywiol, ochr yn ochr â mathau eraill o gam-drin i reoli rhywun. Mae'n brofiad dryslyd, brawychus ac ynysol.

Goblygiadau ehangach i ddioddefwyr, goroeswyr a'u teuluoedd

Plant a phobl ifanc

Ers 2004, mae Llywodraeth Cymru wedi bod yn defnyddio Confensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn fel y sail i'w waith ar gyfer plant a phobl ifanc. Mae trais yn erbyn menywod, gan gynnwys cam-drin domestig neu drais rhywiol mewn unrhyw uned deuluol sy'n cynnwys plant yn fater amddiffyn plant a dylid ymdrin ag ef gan ddefnyddio'r gweithdrefnau diogelu perthnasol. Mae llawer o fenywod sy'n ddioddefwyr trais yn fenywod â phlant, ac mae'n rhaid bod sicrhau llesiant y plant hynny'n flaenoriaeth i wasanaethau cyhoeddus a'r dioddefwr.

Mae angen inni sicrhau bod asiantaethau partner yn gallu adnabod plant sydd mewn perygl fel y gellir cymryd camau gweithredu priodol. Gwyddom eisoes fod menywod a phlant mewn mwy o berygl pan ydynt yn rhan o achosion yn y llys teulu.

Cam-drin Plant yn Rhywiol

Rydym yn ymrwymedig i ymdrin â phroblem cam-drin plant yn rhywiol yn ein cymdeithas ac i atal y broblem gan gynnwys cam-drin anniweddar sydd wedi digwydd a byddwn yn cadarnhau ac yn gweithredu ar yr argymhellion a fydd yn deillio o Ymchwiliad Annibynnol y DU i Gam-drin Plant yn Rhywiol.

Pobl Hŷn

Weithiau ceir dryswch rhwng profiad o gam-drin domestig yn ddiweddarach mewn bywyd a "cham-drin pobl hŷn" (term sy'n cwmpasu pob math o drais, cam-drin ac esgeuluso a brofir gan bobl hŷn). Gall dryswch o'r fath olygu bod dioddefwyr cam-drin yn syrthio rhwng y systemau sydd wedi'u bwriadu i'w hamddiffyn.

Wrth inni weithio tuag at wella a chryfhau rôl ein Gwasanaeth Cyhoeddus o ran atal y materion hyn, mae'n hollbwysig ein bod yn gweithio i oresgyn dryswch o'r fath ac, yn lle hynny, yn sicrhau bod ein systemau a'n perthnasoedd gweithio wedi'u hintegreiddio a bod gwybodaeth a sgiliau ein cyflogaion yn addas ar gyfer canfod achosion posibl o gam-drin mor gynnar â phosibl a rhoi cymorth effeithiol, wedi'i deilwra cyn gynted â phosibl.

Gall y profiad o drais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol fod yn fwy niweidiol byth i ddioddefwyr lle mae'n cyd-ddigwydd ag anghenion cymhleth eraill neu amgylchiadau eraill sy'n eu gwneud yn agored i niwed. Er ei bod yn anghywir homogoneiddio pobl hŷn fel pobl "agored i niwed" neu "eiddil" mae'n bwysig bod Gwasanaethau Cyhoeddus a darparwr arbenigol yn barod ac yn meddu ar allu i gysylltu systemau diogelu i gynnig cyfres o wasanaethau cymorth sy'n mynd i'r afael â'r holl faterion y mae person hŷn sy'n profi trais a cham-drin yn eu hwynebu o bosibl.

Cymunedau pobl dduon a lleiafrifoedd ethnig a thrais a cham-drin

Gall goroeswyr wynebu rhwystrau ychwanegol i geisio cymorth, megis gwahaniaethu hiliol, stereoteipio crefyddol, ofn cywilydd a gwrthodiad cymunedol, a statws mewnffudo ansicr, y gall pob un ohonynt eu hatal rhag ceisio cymorth i gael eu hamddiffyn. Hefyd, mae goroeswyr o gymunedau ethnig lleiafrifol yn debygol o fod â rhwystrau i gael gwasanaethau, neu i ofyn amdanynt, gan gynnwys:

- Diffyg gwybodaeth ac ymwybyddiaeth am wasanaethau ac opsiynau oherwydd rhwystr ieithyddol a diffyg rhwydweithiau cymunedol cyfarwydd.
- Ymwneud gan aelodau o'r teulu o ran cyfieithu ar y pryd a rhoi cymorth i gael mynediad at wasanaethau sy'n mynd yn groes i ddiben cyfrinachedd ac yn cynyddu risgiau o niwed.
- Pwysau cymdeithasoli ac o fewn y teulu gan ddefnyddio anrhydedd a chywilydd fel esgus. Mewn achosion o'r fath, mae menywod yn ofni na fydd eu profiadau'n cael eu dilysu mewn cyd-destun prif-ffrwd, dieithr.
- Pryderon o ran amgylchedd diwylliannol addas i weddio, arferion bwyd crefyddol-gymdeithasol penodol ac amgylchedd cyfarwydd i blant mewn llety dros dro.
- Mae menywod o gymunedau pobl dduon a lleiafrifoedd ethnig nid yn unig yn ofni'r cyflawnwr, ond maent hefyd yn ofni hiliaeth a chael eu hymyleiddio mewn cymdeithas sy'n tanseilio'u hyder i fyw bywyd annibynnol.
- Ofn arwahanrwydd a hiliaeth mewn gwasanaeth prif-ffrwd.
- Mwy o debygolrwydd y bydd cyflawnwyr yn defnyddio dulliau eraill fel rhan o'r cam-drin e.e. bygythiadau o alltudio a gadael, arwahanrwydd, llithio, nifer o bartïon sydd â buddiant a thrais a gyd-oddefir gan y teulu a'r gymuned.

Menywod sy'n ymfudwyr, yn ffoaduriaid ac yn geiswyr lloches a'r rhai Heb Fynediad at Arian Cyhoeddus

Un pryder mawr i ddarparwyr gwasanaethau yw eu gallu i gynorthwyo menywod sy'n ymfudwyr, yn ffoaduriaid ac yn geiswyr lloches sydd wedi dioddef, neu sydd wrthi'n dioddef trais yn erbyn menywod ac sydd heb fynediad at arian cyhoeddus. Yn aml, gall y grŵp yma fod yn wynebu materion megis anffurfio organau cenhedlu benywod, trais ar sail 'anrhydedd' fel y'i gelwir a phriodas dan orfod, yn ogystal â materion sydd eisoes yn gymhleth o ran cam-drin domestig a thrais rhywiol. Gall materion o ran teitheb a rhwystrau diwylliannol, ieithyddol ac o ran cyfathrebu gymhlethu problemau'r menywod hyn a'u hynysu ymhellach.

Cam-drin a'r Gweithle

Mae cyflogeion sy'n dioddef camdriniaeth neu drais yn aml yn absennol o'r gwaith neu'n perfformio'n wael, ac yn aml gall cyflawnwyr dargedu eu dioddefwyr yn y gweithle neu geisio cyfyngu ar eu mynediad at waith. Mae hyn yn cael effaith ar weithgarwch busnes y cyflogwr yn ogystal â llesiant y cyflogai. Felly gall fod gan gyflogwyr rôl bwysig o ran mynd i'r afael â'r materion hyn yn eu gweithlu eu hunain.

Y Diwydiant Rhyw, Camfanteisio a Masnachu Pobl

Ein blaenoriaeth yn y cyd-destun hwn yw amddiffyn y cyhoedd; gall pobl sy'n gysylltiedig â phuteindra fod yn arbennig o agored i droseddau rhyw a throseddau treisgar eraill a gallant mewn gwirionedd fod yn ddi-doddefwyr troseddau camfanteisio'n rhywiol ar blant neu gaethwasiaeth fodern. Rydym am gynyddu mesurau amddiffynnol a mynediad at wasanaethau cymorth priodol ar gyfer y grŵp yma sy'n aml yn agored i niwed.

Pobl Lesbiaidd, Hoyw, Ddeurywiol a Thrawsrywiol +

Fe ariannodd Llywodraeth Cymru ymchwil yn 2014 a amlygodd y rhwystrau a wynebir gan bobl lesbiaidd, hoyw, ddeurywiol a thrawsrywiol wrth geisio mynediad at wasanaethau cam-drin domestig a thrais rhywiol. Fe amlygodd yr adroddiad rwystrau unigol, rhyngpersonol a

strwythurol a diwylliannol ac fe wnaeth gyfres o argymhellion i wella mynediad at wasanaethau, gan gynnwys hyblygrwydd, mynediad cyfrinachol a chynwysoldeb.

Dioddefwyr sy'n troseddu

Gwyddom fod llawer o ddioddefwyr cam-drin rhywiol, corfforol ac emosiynol yn gallu cael eu hudo i droseddu hefyd. Yn ystadegol dangosir bod menywod sy'n rhan o'r gyfundrefn cyfiawnder troseddol yn llawer mwy tebygol o fod wedi profi rhyw fath o gam-drin yn ystod eu plentyndod, ac mae llawer hefyd yn dweud eu bod wedi troseddu er mwyn ariannu arferion camddefnyddio sylweddau eu partner neu rywun arall⁸. Mae menywod yn tueddu i gael dedfrydau byrrach na dynion ac maent yn fwy tebygol o hunan-niweidio yn y ddalfa. Rydym yn gweithio gydag ardaloedd lleol a'r Gwasanaeth Cenedlaethol Rheoli Troseddwyd (NOMS) yng Nghymru i sicrhau dull cydgysylltiedig mwy effeithiol o ddiwallu anghenion cymhleth y menywod hyn.

Mae Llywodraeth Cymru yn cydweithio'n agos gyda NOMS a sefydliadau diogel i atal menywod rhag dod yn rhan o'r gyfundrefn cyfiawnder troseddol. Fodd bynnag, mae llawer y gellir ei wneud mewn meysydd eraill, megis iechyd, addysg, tai a gwasanaethau cymdeithasol, i helpu menywod a'u hatal rhag dod yn rhan o'r gyfundrefn cyfiawnder troseddol yn y lle cyntaf.

Ers 2013 mae Llywodraeth Cymru wedi bod yn cydweithio gyda NOMS a'r Comisiynwyr Heddlu a Throseddau ar Lwybr Rheoli Integredig Troseddwyd Cymru i Fenywod, a oleuwyd gan Adroddiad Corston (2007). Dull amlasiantaethol, integredig sy'n canolbwyntio ar fenywod yw hwn ar gyfer gweithio gyda menywod sy'n dod i gysylltiad â'r gyfundrefn cyfiawnder troseddol ac fe'i hadwaenir bellach fel Dull System Gyfan. Hyd yma mae hyn yn cynnwys cynllun dargyfeirio, lleoli Rheolwyr Troseddwyd mewn gwasanaethau cam-drin domestig (e.e. Cymorth i Ferched Casnewydd), trefniadau ar gyfer cynadleddau achos amlasiantaethol a mynediad cydgysylltiedig at gymorth / ymyriadau ar gyfer yr holl fenywod fel rhan o ddarpariaeth leol.

Mae Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 yn sail i'r fframwaith statudol newydd ar gyfer gofal cymdeithasol yng Nghymru. Mae Adran 145 o'r Ddeddf honno'n galluogi Gweinidogion Cymru i gyhoeddi codau ar arfer swyddogaethau gwasanaethau cymdeithasol. Mae cod ymarfer wedi cael ei gyhoeddi mewn perthynas â'r swyddogaethau yn Rhan 11 o'r Ddeddf. Mae'n gosod gofynion ar awdurdodau lleol mewn perthynas â gofal a chymorth ar gyfer:

- Oedolion mewn carchardai, safleoedd cymeradwy neu lety mechnïaeth yng Nghymru (gan gynnwys y rhai sydd dros 18 oed mewn llety cadw ieuenctid);
- Plant mewn llety cadw ieuenctid, carchar neu lety mechnïaeth yng Nghymru a Lloegr.

Daeth y cod i rym ar 6 Ebrill 2016.

Daeth y darpariaethau digartrefedd yn Neddf Tai (Cymru) 2014 i rym ym mis Ebrill 2015. Maent wedi'u bwriadu i leihau digartrefedd trwy ffocws cryfach ar atal a dull mwy cynhwysol o helpu pawb mewn angen, yn seiliedig ar asesiad unigol a dull partneriaeth. Mae Llwybrau

⁸ Corston. J. (2007) Adroddiad Corston: The need for a distinct, radically different, visibly-led, strategic, proportionate, holistic, women-centred, integrated approach
<http://www.justice.gov.uk/publications/docs/corston-report-march-2007.pdf>

Cenedlaethol ar gyfer Gwasanaethau Digartrefedd i Blant, Pobl Ifanc ac Oedolion mewn Sefydliadau Diogel wedi cael eu datblygu mewn partneriaeth gyda NOMS Cymru, Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru a Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru. Mae'r ddau'n rhoi cymorth gwell i'r rhai sydd yn y ddalfa, gan gynnwys menywod.

Mae arfer da yng Nghymru'n bodoli, ac yn cynnwys rhwydwaith o ddarpariaeth sy'n canolbwyntio ar fenywod, a ddarperir gan Cymru Ddiogelach, canolfannau menywod (megis Canolfan Fenywod Caerdydd, Canolfan Fenywod Gogledd Cymru), a gwaith y gwasanaethau cam-drin domestig a thrais rhywiol sy'n cefnogi menywod sy'n rhan o'r gyfundrefn cyfiawnder.

Fodd bynnag, mae angen gwneud mwy i ddatblygu'r Dull System Gyfan i safleoedd ac ardaloedd eraill ac i ddalfeydd er mwyn sicrhau dull amlasiantaethol di-dor ledled y gymuned a dalfeydd gyda ffocws ar leihau'r niferoedd uchel o ddedfrydau byr a roddir i fenywod.

Creu Darpariaeth

Rydym yn cydnabod bod bylchau'n dal i fodoli o ran darparu gwasanaethau arbenigol ar gyfer goroeswyr trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol yng Nghymru. Gwyddom er enghraifft nad oes gan rai pobl sy'n byw mewn ardaloedd mwy gwledig fynediad at wasanaethau ac mae hyn hefyd yn wir am y rhai sy'n dioddef mathau o drais megis anffurfio organau cenhedlu benywod sydd wedi'u canoli mewn cymunedau penodol. Gyda'n partneriaid arbenigol, byddwn yn parhau i fynd i'r afael â'r bylchau hyn gan barhau i gefnogi'r rhai sydd eisoes yn bodoli a byddwn yn targedu adnoddau ychwanegol lle mae'r angen mwyaf.

Rhaid gwrando ar farn a phrofiadau'r rhai sydd wedi dioddef trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol, a gweithredu ar hynny. Hwyt sy'n gwybod orau sut brofiad ydyw a sut y gellid helpu pobl eraill sydd mewn sefyllfa debyg.

Mae angen dull cydweithredol o adnabod yr angen ym mhob ardal yng Nghymru ac mae angen i'r cymorth hwnnw ddiwallu anghenion dynodedig y rhai sy'n ceisio cymorth. Bydd Llywodraeth Cymru yn cefnogi ac yn cyfarwyddo comisiynwyr y mae'n eu hariannu a bydd yn gweithio gyda chomisiynwyr sy'n dal eu cyllid eu hunain i greu dull mwy integredig a strategol o ddarparu gwasanaethau sy'n diwallu'r anghenion ym mhob ardal.

3. PWY Y MAE ANGEN EU CYNNWYS?

Mae atal trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol yn ganolog i wella iechydd a llesiant, lleihau troseddau a'r niwed a achosir gan droseddau treisgar; diogelu plant ac oedolion a hybu cydraddoldeb.

Mae trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol yn digwydd mewn cymunedau, mewn mannau cyhoeddus neu weithleoedd, mewn teuluoedd, y tu ôl i ddrysau caeedig a'r tu hwnt i ffiniau sefydliadau. Er mwyn cyflawni ein hamcanion mae angen inni gydweithio y tu hwnt i'r ffiniau sefydliadol hynny neu byddwn yn gwneud cam â'r rhai sydd fwyaf agored i niwed mewn cymdeithas. Mae arnom angen dull integredig o'r arweinwyr i'r gweithwyr proffesiynol rheng-flaen sy'n prif-ffrydio ac yn blaenoriaethu'r mater gan ei wneud yn "fusnes i bawb".

Mae hyn yn golygu, yn ogystal â'r Awdurdodau Perthnasol a nodir yn y Ddeddf (Awdurdodau Lleol, Byrddau Iechyd Lleol, Ymddiriedolaethau'r GIG ac Awdurdodau Tân ac Achub), bod angen inni gydweithio gyda'r Heddlu, Comisiynwyr Heddlu a Throseddu, gwasanaethau addysg, sefydliadau tai, y trydydd sector, gwasanaethau arbenigol, goroeswyr, asiantaethau troseddau a chyfiawnder, a gwasanaethau prawf.

Mae'n arbennig o bwysig ein bod yn gwrando ar ddioddefwyr ac yn gweithredu ar sail yr hyn a ddywedant wrthym. Dylai ymgysylltu â dioddefwyr fod yn broses barhaus sy'n llywio datblygiad polisiâu a gwasanaethau.

"...survivors' experiences of protection and support services and systems in Wales are key to understanding their effectiveness and to informing practice and service improvements. Survivors' voices and experiences are also essential to informing prevention work, and to ensuring that legislative and policy developments, the National Strategy and National Adviser's Plan place survivors' needs and experiences at the centre"⁹.

Nid yw hon yn dasg rwydd o gwbl i'r goroeswr na'r rhai y mae'n gweithio gyda hwy. Ceir materion cymhleth mynych sy'n galw am wasanaethau person-ganolog sy'n seiliedig ar gryfderau ac yn cael eu harwain gan anghenion a'r gwasanaethau hynny'n unigryw i'r unigolyn a'i deulu.

⁹ Are you listening and am I being heard? Survivor Consultation: A report of the recommendations of survivors of violence against women, domestic abuse and sexual violence in Wales, Mawrth 2016: Cymorth i Ferched Cymru / Welsh Women's Aid

4. GWELEDIGAETH

Mae ein gweledigaeth gyffredinol ar gyfer Cymru yn un sy'n cyrraedd y saith nod llesiant:

- Cymru sy'n gyfrifol ar lefel fyd-eang
- Cymru lewyrchus
- Cymru gydnerth
- Cymru iachach
- Cymru sy'n fwy cyfartal
- Cymru o gymunedau cydlynus
- Cymru â diwylliant bywiog lle mae'r Gymraeg yn ffynnu

Mae problem gymdeithasol barhaus trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol yn tanseilio ein cymunedau ac yn dal i fod yn rhwystr sylweddol sy'n atal Cymru rhag gwreiddu'r weledigaeth hon a dod yn gymdeithas deg a llewyrchus.

Felly mae'n rhaid inni anelu at ddileu trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol. Rydym ni o'r farn nad yw eu bodolaeth yn anochel ac y gellir eu lleihau'n sylweddol a'u hatal gyda'r ewyllys wleidyddol, y trefniadau cydweithio a'r newid mewn diwylliant sy'n angenrheidiol. Mae angen i wasanaethau cyhoeddus gydweithio i amddiffyn pobl sy'n profi trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol rhag dioddef unrhyw niwed pellach, ac amddiffyn unrhyw blant o fewn y teulu.

Mae ein dull o fynd ati i alluogi unigolion a grwpiau yn ein cymunedau i fyw heb ofni trais a chamdriniaeth yng Nghymru yn adlewyrchu'r modd yr ydym yn defnyddio'r pum dull o weithio a amlinellir yn Neddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru): Cynnwys, Atal, Integreiddio, Hirdymor a Chydweithio.

Mae'r amcanion a bennir yn y strategaeth hon yn cyfrannu cymaint ag y bo modd at y nod o atal trais a chamdriniaeth, amddiffyn dioddefwyr a chynorthwyo pawb yr effeithiwyd arnynt.

Mae'r nod eithaf o greu cymdeithas lle mae pawb yn gallu byw heb ofn yn cyfrannu at gyflawni pob un o'r nodau llesiant, gan sicrhau canlyniadau integredig ar gyfer pobl Cymru. Mae'r strategaeth hon yn nodi sut y byddwn yn cyflawni'r nod hwn trwy'r amcanion a thrwy gydweithio â chyrff preifat, cyrff cyhoeddus a chyrff y trydydd sector. Wrth gyflawni'r rhain, bydd y strategaeth yn helpu i atal problemau hirdymor megis anghydraddoldeb economaidd-gymdeithasol trwy Atal, Amddiffyn a Chymorth.

Yng Nghymru bydd yr ymdrech i ddileu trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol yn cyfrannu'n gryf at y nodau llesiant drwy:

- atal gwahaniaethu yn erbyn menywod a merched;
- dileu pob math o drais yn erbyn pob menyw a merch mewn sefyllfaoedd cyhoeddus a phreifat, gan gynnwys masnachu pobl, camfanteisio rhywiol a mathau eraill o gamfanteisio;
- cael gwared ar arferion niweidiol megis priodi'n blentyn neu'n ifanc, priodi dan orfod ac anffurfio organau rhywiol benywod.

5. AMCANION

Mae'r strategaeth hon yn nodi'r hyn y bydd Llywodraeth Cymru yn ei wneud i gyfrannu at fynd ar drywydd diben y Ddeddf. Fodd bynnag, mae'r Ddeddf hefyd yn gosod dyletswydd ar Awdurdodau Lleol a Byrddau Iechyd Lleol i baratoi a chyhoeddi strategaethau lleol ar y cyd i fynd i'r afael â thrais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol. Bydd angen i'r strategaethau lleol hyn ystyried yr amcanion a nodir yn y strategaeth genedlaethol.

Bydd Llywodraeth Cymru yn rhoi arweinyddiaeth strategol ynghylch y materion hyn ac ynghylch gweithredu'r Ddeddf. Mae'r Grŵp Cynghori ar Drais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol yn rhoi cyngor arbenigol i Lywodraeth Cymru i roi cymorth i ddatblygu'r Ddeddf a pholisïau a rhaglenni ategol ymhellach a'u rhoi ar waith. Bydd y Grŵp hwn hefyd yn gwirio cynnydd mewn perthynas â'r canlyniadau yn y strategaeth hon.

Diben y Ddeddf yw gwella:

- Trefniadau ar gyfer **atal** trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol;
- Trefniadau ar gyfer **amddiffyn** dioddefwyr trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol;
- Y **cymorth** i bobl yr effeithir arnynt gan drais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol.

Y tri **diben** yma sy'n sail i'r strategaeth hon ac yr ydym ni'n disgwyl i bartneriaid eu defnyddio fel sail i ystyried a datblygu eu strategaethau a'u polisïau hwy eu hunain.

Mae'r strategaeth hon yn nodi chwe amcan y mae Gweinidogion Cymru o'r farn y byddant, o'u cyflawni, yn cyfrannu at fynd ar drywydd y diben hwnnw. Caiff mwy o fanylion ynghylch yr amcanion a'r camau gweithredu y mae Gweinidogion Cymru yn cynnig eu cymryd i gyflawni'r amcanion hynny eu nodi yn yr adrannau isod. Bydd camau gweithredu penodol pellach gan Weinidogion Cymru yn cael eu llywio gan yr ymarfer ymgynghori ynghylch y strategaeth hon ac yn cael eu cynnwys yn y Cynllun Cyflawni a fydd yn cael ei gyhoeddi ym mis Tachwedd 2016. Rydym hefyd yn gweithio gyda'r Ymgynghorydd Cenedlaethol ar y Fframwaith Dangosyddion Cenedlaethol er mwyn inni allu mesur effeithiolrwydd yr amcanion hyn.

Mae Gweinidogion Cymru yn cydnabod y bydd gan sefydliadau ledled Cymru rôl hanfodol o ran mynd i'r afael â materion trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol. Bydd gweithio gyda'r sefydliadau hyn yn sicrhau bod Gweinidogion Cymru yn cyflawni'r amcanion hyn yn llwyddiannus.

Mae'r strategaeth hon yn nodi chwe amcan y mae Gweinidogion Cymru yn disgwyl eu cyflawni erbyn mis Tachwedd 2021:

Amcan 1: Cynyddu ymwybyddiaeth o drais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol ar draws poblogaeth Cymru

Amcan 2: Gwella addysg am berthnasoedd iach a chydraddoldeb rhwng y rhywiau

Amcan 3: Herio cyflawnwyr, eu dwyn i gyfrif am eu gweithredoedd a darparu ymyriadau a chymorth i newid eu hymddygiad

Amcan 4: Sicrhau bod gweithwyr proffesiynol yn cael eu hyfforddi i ddarparu ymatebion effeithiol, amserol a phriodol i ddioddefwyr a goroeswyr

Amcan 5: Rhoi mynediad cyfartal i ddioddefwyr at wasanaethau o ansawdd uchel y darperir adnoddau priodol ar eu cyfer, sy'n seiliedig ar gryfderau, yn cael eu harwain gan anghenion ac yn ymateb i rywedd ledled Cymru

Amcan 6: Cydweithio fel sector i ddeall a diwallu anghenion ein cymunedau, gan gynyddu cynaliadwyedd a gallu'r sector

Wrth gyflawni'r amcanion hyn byddwn yn gweithio tuag at ein nod cyffredinol o weithredu drwy'r system gyfan, gan gynnwys ymyrryd ac atal cynnar i fynd i'r afael â phrofiadau niweidiol mewn plentynod. Bydd hynny'n sicrhau bod trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol yn cael eu gweld yn "fusnes i bawb".

6. ATAL

Mae Llywodraeth Cymru yn ymrwymedig i herio agweddau ac ymddygiadau ar draws cymdeithas sy'n arwain at drais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol a cheisio ffyrdd o'u hatal rhag digwydd yn y lle cyntaf neu rhag digwydd eto.

Mae tri o'r amcanion yn ategu'r diben o ran atal trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol:

Amcan 1 - Cynyddu ymwybyddiaeth o drais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol ar draws poblogaeth Cymru

Byddwn yn parhau i herio agweddau er mwyn atal trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol rhag digwydd yn y lle cyntaf. Yn y pen draw rydym yn bwriadu creu cymdeithas nad yw'n goddef trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol.

Mae goroeswyr wedi dweud y canlynol wrthym:

"Rwyf wedi symud o'm cartref teuluol ar ôl llawer o gam-drin rhywiol ac ariannol. Doeddwn i ddim yn gwybod y gallai gŵr eich treisio. Fe ddywedodd ef wrthyf nad oes unrhyw hawliau gennyf i ddweud na, gan ei fod ef yn ŵr imi ac yn gallu gwneud fel y mynno. Dim ond wedi imi siarad gyda Cymorth i Ferched y cefais wybod pa hawliau oedd gennyf ac rwy'n gwybod yn awr beth mae treisio yn ei olygu." (Goroeswr)

"Yn ein cymunedau ni mae menywod yn fwy ofnus byth ynglŷn â chodi eu llais neu rannu eu profiad gydag eraill. Mae angen inni addysgu'r cymunedau hyn fel eu bod yn gallu codi eu llais, a chael cymorth a chefnogaeth." (Goroeswr)

Beth fydd Llywodraeth Cymru yn ei wneud i gyflawni'r amcan hwn?

Byddwn yn:

- Parhau i godi ymwybyddiaeth y cyhoedd a newid normau, gwerthoedd, daliadau, agweddau, ymddygiadau ac arferion cymdeithasol mewn perthynas â phob math o drais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol gyda chyfathrebiadau cyhoeddus penodol, yn seiliedig ar strategaeth gyfathrebu bellgyrhaeddol, ac adnoddau a fydd yn cael eu cyfeirio tuag at herio daliadau ac anghydraddoldebau ymhlith cymunedau.
- Byddwn yn herio agweddau diwylliannol a all fod yn sail i arferion niweidiol traddodiadol megis Anffurfio Organau Cenhedlu Benywod, priodas dan orfod a Thrais ar sail Anrhydedd, gan godi ymwybyddiaeth yn yr holl gymunedau. Byddwn yn gweithio gyda gwasanaethau trais yn erbyn menywod sy'n arbenigo mewn cymunedau pobl dduon a lleiafrifoedd ethnig yng Nghymru ac yn eu cynorthwyo i ennyn ymgysylltiad a chefnogi hyrwyddwyr cymunedol i wella ymatebion cymunedol i oroeswyr trais a chamdriniaeth.
- Trwy ein hymgyrchoedd cyfathrebu byddwn yn mynd ati'n gadarnhaol i ennyn ymgysylltiad dynion a bechgyn o ran herio pob math o drais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol.
- Byddwn yn gwella'r ffordd yr ydym yn gweithio gyda goroeswyr i ddatblygu polisi a chamau gweithredu. Byddwn yn datblygu fframwaith cynaliadwy ar gyfer ymgysylltu â goroeswyr i sicrhau ein bod yn gallu deall eu hanghenion. Bydd hwn yn llywio ein

gweithgareddau codi ymwybyddiaeth ac yn ein galluogi i atal goroeswyr rhag dioddef cam-drin pellach.

- Byddwn yn parhau i roi cymorth i gyflwyno Fframwaith Hyfforddi Cenedlaethol i godi ymwybyddiaeth yr holl unigolion mewn gwasanaeth cyhoeddus o arwyddion a symptomau trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol. Bydd y fframwaith yn cyflwyno cysondeb o ran yr hyfforddiant er mwyn gwella dealltwriaeth y gweithluoedd cyffredinol ac arbenigol yn sylfaenol.

Amcan 2 - Gwella addysg am berthnasoedd iach a chydraddoldeb rhwng y rhywiau

Gan ystyried y tymor hir, gwyddom fod trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol yn gallu cael effaith enfawr ar blant a phobl ifanc. Gall effeithio ar eu diogelwch, iechyd a llesiant, cyrhaeddiad addysgol, perthnasoedd teuluol a chydachyfoedion, a'u gallu i fwynhau perthnasoedd iach, hapus, yn llawn parch yn y dyfodol.

Gwyddom fod oedolion yng Nghymru a gafodd eu cam-drin yn gorfforol neu'n rhywiol fel plant neu eu magu mewn aelwydydd lle roedd trais domestig neu gamddefnyddio alcohol neu gyffuriau'n digwydd yn fwy tebygol o fabwysiadu ymddygiadau sy'n niweidiol i iechyd ac yn wrthgymdeithasol yn y dyfodol¹⁰. Mae ymchwil yn adnabod y niwed hirdymor a all ddeillio o straen cronig ar unigolion yn ystod eu plentyndod. Gall straen o'r fath ddeillio o gam-drin ac esgeuluso plant ond hefyd o dyfu mewn aelwydydd lle mae plant yn dod i gysylltiad yn rheolaidd â materion megis trais domestig neu unigolion â phroblemau defnyddio alcohol a sylweddau eraill¹¹.

Mae'n hollbwysig felly, er mwyn iechyd a llesiant hirdymor ein cenedl, ein bod yn ymyrryd yn gynnar i leihau ac atal yr achosion o drais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol. Rydym am sicrhau bod ein plant yn cael y dechrau gorau posibl mewn bywyd.

Beth fydd Llywodraeth Cymru yn ei wneud i gyflawni'r amcan hwn?

Byddwn yn:

- Gweithio gydag ysgolion a sefydliadau yn y trydydd sector i sicrhau bod gweithwyr addysg proffesiynol yn ymwybodol o arwyddion trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol a ffyrdd y gallant gyflwyno perthnasoedd iach a chydraddoldeb yn eu gwersi.
- Cynorthwyo ysgolion i addysgu plant a phobl ifanc am bwysigrwydd parch a chydysniad mewn perthnasoedd trwy adeiladu ar y Canllaw Arferion Da: Dull Addysg Gyfan o Fynd i'r Afael â Thrais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol yng Nghymru¹².
- Sicrhau bod datblygiad y cwricwlwm newydd, ac yn benodol y maes dysgu a phrofiad Iechyd a Lles, yn helpu plant a phobl ifanc i feithrin yr wybodaeth, y dealltwriaeth a'r sgiliau a fydd yn eu galluogi i ddatblygu perthnasoedd cadarnhaol a phriodol.
- Gweithio gyda'n partneriaid i sicrhau ein bod yn mynd i'r afael â phrofiadau niweidiol mewn plentyndod er mwyn lleihau ymddygiad sy'n niweidio iechyd ac ymddygiad gwrthgymdeithasol wedi tyfu'n oedolyn.

¹⁰ Astudiaeth o Brofiadau Niweidiol yn ystod Plentyndod (ACE) Cymru, Profiadau Niweidiol yn ystod Plentyndod a'u cysylltiad â Lles Meddwl ymysg poblogaeth oedolion Cymru: Mark A. Bellisi, Kathryn Ashtoni, Karen Hughesii, Katharine Fordii, Julie Bishopi a Shantini Paranjothyi Iechyd Cyhoeddus Cymru; Canolfan Iechyd y Cyhoedd Prifysgol John Moores Lerpwl

¹¹ Yn yr un man

¹² <http://livefearfree.gov.wales/policies-and-guidance/good-practice-guide-a-whole-education-approach?lang=cy>

Amcan 3 - Herio cyflawnwyr, eu dwyn i gyfrif am eu gweithredoedd a darparu ymyriadau a chymorth i newid eu hymddygiad

Rydym yn cydnabod na allwn fynd i'r afael â thrais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol yn effeithiol heb weithio i atal cyflawnwyr rhag cam-drin yn y lle cyntaf.

Mae rhaglenni ar gyfer cyflawnwyr felly'n elfen bwysig o atal ac mae hwn yn faes y mae Llywodraeth Cymru yn ymrwymedig i'w ddatblygu. Mae gwaith gyda chyflawnwyr yn dal i fod yn faes ymarfer newydd a datblygol lle mae'r sail dystiolaeth yn dal i ddatblygu. Er bod ymchwil sylweddol wedi cael ei chyhoeddi gan Brosiect Mirabal¹³ ym mis Ionawr 2015, mae'n amlwg bod bylchau'n dal i fodoli a bod angen ymchwil bellach.

Beth fydd Llywodraeth Cymru yn ei wneud i gyflawni'r amcan hwn?

- Byddwn yn parhau i weithio gyda'r Gwasanaeth Prawf Cenedlaethol yng Nghymru a'r Ymgynghorydd Cenedlaethol i ddatblygu canllawiau a seiliau tystiolaeth o ran yr hyn sy'n gweithio.
- Byddwn yn adolygu canfyddiadau'r adroddiad Behavioural Insights i ganfod a ddylai gwaith yn y maes hwn yn y dyfodol gael ei ystyried gan Lywodraeth Cymru. Yn seiliedig ar yr adolygiad hwn byddwn yn datblygu canllawiau arfer da pellach a allai gynnwys y disgwyliadau lleiaf ar gyfer comisiynu rhaglenni ar gyfer cyflawnwyr, er mwyn sicrhau bod diogelwch unigolion a theuluoedd yn flaenoriaeth a bod rheoli risg a chymorth i bartneriaid/cynbartneriaid yn rhan annatod o unrhyw raglen a gomisiynir yng Nghymru. Byddwn yn dysgu ar sail canlyniadau a gwerthusiadau o raglenni fel DRIVE wrth ddatblygu gwaith ym maes cyflawnwyr yng Nghymru.
- Cynyddu'r ffocws ar ddwyn cyflawnwyr i gyfrif a chynnig cyfleoedd iddynt newid eu hymddygiad, gan wneud yn siŵr bod diogelwch dioddefwyr yn ganolog i hyn.
- Byddwn yn gweithio gyda'r Swyddfa Gartref, Comisiynwyr Heddlu a Throseddau a Phartneriaethau Diogelwch Cymunedol yng Nghymru i sicrhau bod pobl yn cael eu diogelu mewn sefyllfaoedd y tu allan i'r cartref, lle gallent fod yn agored i niwed. Bydd hyn yn cynnwys camau gweithredu o dan gynllun cyflawni Camddefnyddio Sylweddau 2015-18 megis Byrddau Cynllunio Ardal, Partneriaethau Diogelwch Cymunedol Comisiynwyr yr Heddlu a Throseddau, yr Heddlu a Safonau Masnach yn gweithio gyda'i gilydd i rannu gwybodaeth ac i gynnal ymgyrchoedd wedi'u targedu at leihau niwed, mewn perthynas ag Economi'r Nos.

¹³ <https://www.dur.ac.uk/resources/criva/ProjectMirabalfinalreport.pdf>

7. AMDDIFFYN

Mae amddiffyn yn agwedd hollbwysig ar ein gwaith; mae angen inni gydweithio fel gwasanaeth cyhoeddus i amddiffyn y rhai sy'n profi trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol ar hyn o bryd rhag dioddef niwed pellach, ac amddiffyn unrhyw blant yn y teulu.

Mae goroeswyr wedi dweud y canlynol wrthym:

"Mynd i wasanaeth lloches ... dyna'r peth gorau imi ei wneud erioed. Fe achubodd hynny fy mywyd."(Goroeswr)

"Fe achubodd y menywod yn y gwasanaeth hwn fy mywyd. Doeddwn i ddim yn gallu ymdopi ac fe roddon nhw fy mywyd yn ôl imi. Roeddwn yn byw mewn sefyllfa afreal ac roeddent hwy'n deall. Fe wnaethon nhw imi deimlo'n llai ynysig ac fe helpon nhw fi i ddod o hyd i mi fy hun eto."(Goroeswr)

Mae hyn yn galw am ymateb cydgysylltiedig a chydweithredol lle bydd arbenigedd a phrofiad y trydydd sector a goroeswyr yn hollbwysig er mwyn inni ei gael yn iawn. Byddwn yn parhau i adnabod sut y gallai'r cydweithio amlasiantaethol hwn edrych, yng nghydestun Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 a Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015.

Mae un o'n hamcanion yn cefnogi'r diben o ran amddiffyn y rhai sy'n profi trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol ar hyn o bryd:

Amcan 4: Sicrhau bod gweithwyr proffesiynol yn cael eu hyfforddi i ddarparu ymatebion effeithiol, amserol a phriodol i ddioddefwyr a goroeswyr

Beth fydd Llywodraeth Cymru yn ei wneud i gyflawni'r amcan hwn?

- Hybu'r defnydd o lwybrau atgyfeirio integredig i sicrhau bod pobl yn cael eu cyfeirio at y gwasanaeth y mae'i angen arnynt pan fo'i angen arnynt.
- Galluogi barn dioddefwyr a goroeswyr i gael ei chlywed ac arwain at weithredu trwy ddatblygu fframwaith cenedlaethol ar gyfer ymgysylltu â goroeswyr. Bydd hwn o gymorth i ddylunio a darparu gwasanaethau o'r cyfnodau cynharaf tan y diwedd.

Trwy'r Fframwaith Hyfforddi Cenedlaethol¹⁴ ar drais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol, byddwn yn cynorthwyo Gwasanaethau Cyhoeddus i gynyddu eu dealltwriaeth a'u gwybodaeth am drais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol, gan arwain at ymatebion gwell i ddatgeliadau.

- Dan y Fframwaith Hyfforddi Cenedlaethol, bydd Gofyn a Gweithredu yn galluogi gweithwyr proffesiynol rheng-flaen i ddeall arwyddion trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol, i ddefnyddio dull holi wedi'i dargedu ac i weithredu trwy atgyfeirio'r person yn briodol.
- Parhau i roi cymorth, er enghraifft trwy'r Llinell Gymorth Byw Heb Ofn, trwy ddarparu lle cyfrinachol diogel i ddioddefwyr gael cyngor a datgelu camdriniaeth.
- Sicrhau bod gan staff rheng-flaen yr offer a'r arbenigedd cywir i adnabod dioddefwyr camfanteisio rhywiol, gan gynnwys trwy'r diwydiant rhyw masnachol, a masnachu

¹⁴ <http://gov.wales/docs/dsjlg/publications/commsafety/160317-national-training-framework-guidance-cy.pdf>

pobl, a chynnig mesurau amddiffyn a chymorth priodol iddynt, gan gadw anghenion arbennig plant mewn cof.

- Byddwn yn gweithio gyda'r Gwasanaeth Cyngori a Chynorthwyo Llys i Blant a Theuluoedd (CAFCASS) Cymru i sicrhau bod staff yn adnabod ac yn asesu'r risgiau ac effeithiau cysylltiedig ac yn adrodd yn briodol am bryderon wrth wasanaethau cymorth lleol. Rydym hefyd yn cymryd camau gweithredu i sicrhau bod gwasanaethau oedolion a phlant yn cydweithio'n fwy effeithiol i adnabod a chefnogi teuluoedd sydd mewn perygl
- Gweithio gyda 'Grŵp Gwaith Rhyw' Cymru i roi cymorth i gyflawni eu cynllun gwaith; gan sicrhau bod blaenoriaethau a chynnydd yn cyfrannu at drafodaethau yn y Grŵp Cyngori ar Drais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol.
- Gweithio gyda gwasanaethau Teuluoedd yn Gyntaf a Dechrau'n Deg i sicrhau bod gwasanaethau cymorth priodol yn cael eu darparu ar gyfer dioddefwyr trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol.
- Trwy waith amlasiantaethol, cefnogi'r mecanweithiau sydd ar gael i sicrhau bod yr holl wybodaeth am blentyn yn cael ei rhannu er mwyn caniatáu i'r camau gweithredu/amddiffyn gorau gael eu rhoi ar waith. O dan Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 mae'n ddyletswydd ar bartneriaid perthnasol yr awdurdod lleol i roi gwybod i'r gwasanaethau cymdeithasol pan fydd achos rhesymol dros amau bod plentyn (a) yn cael, neu fod risg iddo gael, ei gam-drin, ei esgeuluso neu ddioddef mathau eraill o niwed; a (b) bod ganddo anghenion gofal a chymorth.
- Gweithio gydag ysgolion i sicrhau eu bod yn ymwybodol o'r canllawiau ar Gadw Dysgwyr yn Ddiogel, sy'n nodi bod rhaid i ysgol gynnal ethos o ddiogelu a hybu lles plant a phobl ifanc, ac amddiffyn staff.

8. CYMORTH

Mae rhoi cymorth i bobl yr effeithir arnynt gan drais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol yn gallu bod yn gymhleth, gan fod profiadau ac anghenion pobl yn gallu bod yn dra gwahanol. Fodd bynnag, mae angen inni hybu diwylliant cefnogol, a hwnnw'n cael ei ategu gan ystod o wasanaethau sydd yn y sefyllfa orau i ymateb i anghenion unigolion a theuluoedd.

Mae goroeswyr wedi dweud wrthym bod cymorth yn hanfodol:

"Y grŵp oedd y peth a oedd fwyaf o gymorth gan ei fod wedi gwneud imi deimlo'n llai ynysig. Cefais gyswllt â menywod eraill ac fe sylweddolais am y tro cyntaf mewn blynyddoedd nad fi oedd yr unig un oedd yn byw gyda hyn." (Goroeswr)

"Mae arnom angen mwy o gymorth inni fel nad ydym yn cael ein hystyried yn achos i'w gau neu i'w drosglwyddo i rywun arall; mae gennym ni anghenion yn ein rhinwedd ein hunain, a dylai cymorth fod ar gael am gyhyd ag y mae ei angen arnom, heb gyfyngiad amser." (Goroeswr)

"Y peth gwaethaf oedd na chafodd y plant opsiwn i siarad gyda rhywun. Fydden nhw ddim yn dweud unrhyw beth wrth athro/athrawes neu swyddog heddlu... ond pe bai gweithiwr cymorth yno ar gyfer pant byddent wedi siarad gyda'r gweithiwr hwnnw." (Goroeswr)

Gwyddom fod sut y mae gwasanaethau'n cael eu darparu yr un mor bwysig â beth sy'n cael ei ddarparu. Mae angen ymatebion amserol sy'n ymateb i anghenion lluosog heb farnu. Mae angen inni gynorthwyo goroeswyr i ddod o hyd i'r ffordd ar hyd llwybr at wasanaethau sy'n aml yn gymhleth a'u cynorthwyo i ddatblygu strategaethau ymdopi cadarnhaol, a'u galluogi i gael eu grymuso ac i'w hamddiffyn eu hunain.

Nod y rhaglen Cefnogi Pobl, er enghraifft, yw rhoi cymorth a chefnogaeth i'r dioddefwr ac unrhyw blant a fo gan yr unigolyn i aros yn eu cartrefi ac osgoi, trwy hynny, unrhyw effeithiau negyddol a all ddeillio o orfod symud. Mae Byrddau Gwasanaethau Lleol yn darparu dull hyd yn oed yn fwy integredig o ddarparu gwasanaethau cyhoeddus, a gellir sicrhau cymorth trwy ddefnyddio arian sydd ar gael o amryw o ffynonellau.

Nid yw goroeswyr yn profi trais mewn seilos ac ni ddylai asiantaethau ymateb mewn seilos ychwaith; mae angen darpariaeth hygyrch a holistaidd; mae angen i wasanaethau a phartneriaeth fynd i'r afael â phob math o drais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol mewn ffordd integredig a chydgyssylltiedig.

Mae dau o'n hamcanion yn ategu'r diben o gefnogi'r rhai sy'n profi trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol:

Amcan 5: Rhoi mynediad cyfartal i ddioddefwyr at wasanaethau o ansawdd uchel y darperir adnoddau priodol ar eu cyfer, sy'n seiliedig ar gryfderau, yn cael eu harwain gan anghenion ac yn ymateb i rywedd ledled Cymru

Beth fydd Llywodraeth Cymru yn ei wneud i gyflawni'r amcan hwn?

- Byddwn yn gweithio gyda'r Ymgynghorydd Cenedlaethol, Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol Cymru, gwasanaethau arbenigol, Iechyd Cyhoeddus Cymru a gwasanaethau plant i sicrhau bod gan deuluoedd a adnabuwyd ac y mae arnynt

angen cymorth i fyw gyda sawl profiad andwyol yn ystod plentyndod sy'n ymwneud â cham-drin domestig a thrais rhywiol, fynediad at ymyriadau presennol a ddarperir gan wasanaethau arbenigol.

- Parhau i gynorthwyo Awdurdodau Lleol i ddarparu gwasanaethau yn seiliedig ar eu hanghenion lleol a rhanbarthol, gan gynnwys trwy ddarparu canllawiau a chymorth comisiynu.
- Hybu cyfleoedd ar gyfer ymyrryd yn gynnar ac atal a datblygu gwasanaethau arloesol, er enghraifft i fynd i'r afael â phrofiadau niweidiol mewn plentyndod.
- Cydweithio â'r Bwrdd Diogelu Cenedlaethol i lywio dulliau diogelu yng Nghymru ymhellach o ran y berthynas â thrais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol.
- Gweithredu Deddf Rhentu Cartrefi (Cymru) 2016, a fydd yn galluogi cyflawnwyr cam-drin domestig i gael eu targedu ar gyfer eu troi allan, gan alluogi'r dioddefwr ac aelodau eraill o'r teulu i aros yn eu cartref pan fo'n ddiogel iddynt wneud hynny.
- Trwy'r rhaglen Cefnogi Pobl gyfredol, sy'n rhoi cymorth hanfodol i rai o'n pobl fwyaf agored i niwed trwy ddull cryf ar gyfer atal ac ymyrryd yn gynnar trwy ddarparu llochesi a chymorth yn ôl y gofyn, byddwn yn sicrhau ein bod yn cynorthwyo pobl i aros yn eu cartrefi a'u cymunedau os ydynt yn dymuno gwneud hynny a'i bod yn ddiogel iddynt wneud hynny; mae angen i'r rhaglen Cefnogi Pobl barhau i ddatblygu a newid fel ei bod yn darparu dulliau effeithiol sydd wedi'u seilio ar risg.
- Datblygu model ariannu cynaliadwy a fydd yn rhoi mwy o sicrwydd i ddarparwyr gwasanaethau ac yn ei gwneud yn bosibl bod yn fwy hyblyg ac arloesol wrth ymateb i anghenion unigol
- Sicrhau llwybrau cymorth integredig i ddiwallu anghenion dioddefwyr sy'n profi anfanteision lluosog.
- Parhau i gefnogi teuluoedd, gan gynnwys trwy'r rhaglen Teuluoedd yn Gyntaf sy'n darparu dull teulu-cyfan, integredig o gefnogi teuluoedd yng Nghymru.
- Byddwn yn gweithio gydag Awdurdodau Lleol a Byrddau Iechyd Lleol wrth iddynt ddatblygu eu strategaethau lleol dan y Ddeddf a chynnal dadansoddiad o anghenion, gan gynnwys mapio eu gwasanaethau presennol, a datblygu dulliau comisiynu newydd, i sicrhau bod y gwasanaethau y maent yn eu darparu'n diwallu angen eu cymuned.
- Byddwn yn parhau i weithio gyda Chomisiynwyr Heddlu a Throseddau, Gwasanaeth Erlyn y Goron, cyfreithwyr ac ynadon, y llysoedd, y gwasanaeth prawf a charchardai, i wella ymateb yr holl asiantaethau cyfiawnder troseddol yng Nghymru i'r rhai sy'n hysbysu'r heddlu ynghylch trosedd. Fe wyddom fod bylchau mewn hyfforddiant ac nad oes gan rai heddwision yr wybodaeth, y sgiliau a'r ddealltwriaeth i daclo cam-drin domestig yn effeithiol¹⁵. Byddwn yn archwilio'r cysylltiadau rhwng ein Fframwaith Hyfforddi Cenedlaethol a'r hyfforddiant arfaethedig gan yr heddluoedd a'r Coleg Heddlua.
- Byddwn yn cynnal adolygiad o'r amryw ffrydiau ariannu ar gyfer Gwasanaethau Plant gyda gwasanaethau arbenigol i sicrhau ein bod yn gwneud y defnydd gorau o'r cyllid sydd ar gael i gefnogi plant ym mhob gwasanaeth trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol.

Amcan 6: Cydweithio fel sector i ddeall a diwallu anghenion ein cymunedau, gan gynyddu cynaliadwyedd a gallu'r sector

¹⁵ Increasingly everyone's business: A progress report on the police response to domestic abuse: HMIC 2015
<https://www.justiceinspectorates.gov.uk/hmic/wp-content/uploads/increasingly-everyones-business-domestic-abuse-progress-report.pdf>

Mae angen darpariaeth hygyrch a holistaidd ar gyfer pob math o drais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol. Mae angen i sefydliadau weithio ar draws ffiniau sefydliadol, gan weithio mewn partneriaethau, mewn ffordd integredig a chydgyssylltiedig, gyda llwybrau atgyfeirio clir rhwng gwasanaethau arbenigol. Bydd gan bob sefydliad a enwir yn Adran 3 o'r Strategaeth hon ran i'w chwarae er mwyn cyflawni'r amcan hwn.

Bydd dull cydweithredol yn sicrhau mwy o ffocws ar ddarparu gwasanaethau a bydd yn hwyluso mwy o werth am arian a hyblygrwydd gan wasanaethau a gyllidir i ddiwallu angen lleol.

Nod Llywodraeth Cymru yw rhoi anogaeth ar gyfer gwasanaethau sy'n effeithiol, yn cael eu cynnal ac o safon sy'n gyson yn uchel ledled Cymru. Mae ymyriadau sy'n seiliedig ar dystiolaeth yn allweddol i sicrhau bod y rhai sy'n profi trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol yn cael y gwasanaethau mwyaf effeithiol posibl.

Beth fydd Llywodraeth Cymru yn ei wneud i gyflawni'r amcan hwn?

- Parhau i hyrwyddo polisiau ar gyfer gweithleoedd ar drais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol gyda chyflogwyr ledled Cymru.
- Cyhoeddi canllawiau i Awdurdodau Lleol a Byrddau Iechyd Lleol i lywio datblygiad strategaethau lleol, gan gynnwys dadansoddiadau o anghenion.
- Byddwn yn sicrhau bod canllawiau comisiynu'n amlygu manteision a phwysigrwydd darpariaeth sy'n gweddu orau i anghenion goroeswyr. Lle ceir angen dynodedig, mae gwasanaethau sy'n ymateb i rywedd yn rhan annatod o roi'r cymorth angenrheidiol. Byddwn yn ei gwneud yn ofynnol, yn benodol, iddynt ddangos sut y gwnaethant ymgysylltu â dioddefwyr, yn ogystal â gwasanaethau, wrth ddatblygu prosesau comisiynu.
- Gweithio gyda sefydliadau sydd wedi'u datganoli ac sydd heb eu datganoli ledled y DU i ddeall cyd-destun y DU a chyd-destun Cymru yn well; i integreiddio gwasanaethau'n well a dylanwadu ar y modd y caiff gwasanaethau eu comisiynu i sicrhau y darperir gwasanaethau perthnasol yn ogystal â chynnal dull ategol i sicrhau bod yr holl asiantaethau'n gweithio'n unol â'r un set o egwyddorion, boed wedi'u datganoli neu heb eu datganoli a rheoli hyn trwy feithrin perthnasoedd ar lefel strategol.
- Datblygu canllawiau amlasiantaethol i roi anogaeth a chymorth ar gyfer mwy o gydweithio a rhannu gwybodaeth mewn perthynas â darparu gwasanaethau.
- Hyrwyddo a sefydlu gwersi o adolygiadau perthnasol ac arferion arloesol a datblygol ledled y DU a'r tu hwnt er mwyn gwella ymatebion yn barhaus
- Parhau i gynorthwyo ysgolion a gwasanaethau addysg i sicrhau eu bod yn gallu adnabod pryderon ynghylch lles plant a chymryd camau i fynd i'r afael â hwy mewn partneriaeth gydag asiantaethau eraill.

9. LLYWODRAETHIANT AC ATEBOLRWYDD

Yn unol ag adran 12 o Ddeddf Trais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol (Cymru) 2015 byddwn yn cyhoeddi adroddiad blynyddol ar y cynnydd yr ydym wedi'i wneud tuag at gyflawni'r amcanion yn y strategaeth hon.

Hefyd, mae Adran 11 o'r Ddeddf yn ei gwneud yn ofynnol bod Gweinidogion Cymru yn 'cyhoeddi dangosyddion cenedlaethol y gellir eu cymhwyso at y diben o fesur cynnydd tuag at gyflawni diben y Ddeddf hon.'

Bydd y dangosyddion cenedlaethol yn mesur y cynnydd a wneir ar y cyd yn genedlaethol o ran cyflawni diben y Ddeddf. Bydd y dangosyddion cenedlaethol, ynghyd â'r adroddiadau ar gynnydd y cyfeirir atynt uchod, yn mesur llwyddiant y strategaeth hon a strategaethau cenedlaethol dilynol.

Dylai data lleol, a all fod yn ddadgyfuniad o unrhyw ddata cenedlaethol, gael ei ddefnyddio i fesur llwyddiant strategaethau lleol.

Mesurau o gynnydd ac nid targedau fydd y dangosyddion cenedlaethol. Rydym am ganolbwyntio ar y lle yr ydym am fod, a dyna pam ein bod yn defnyddio'r dull seiliedig-ar-ganlyniadau hwn. Byddant yn helpu'r cyrff cyhoeddus penodedig, ynghyd â rhanddeiliaid ehangach, i ddeall i ba raddau y mae'r weledigaeth gyffredin, a nodir yn y strategaeth genedlaethol, yn cael ei gwireddu.

Mae'r Grŵp Cyngori ar Drais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol yn gyfle i Ysgrifennydd y Cabinet gwrdd yn ffurfiol â'r Ymgynghorydd Cenedlaethol ac uwch randdeiliaid allanol. Mae'r Grŵp yn darparu cyngor arbenigol i roi cymorth i ddatblygu'r Ddeddf Trais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol (Cymru) ymhellach a'i rhoi ar waith.

1. Yr iaith a ddefnyddir yn y strategaeth genedlaethol

Ceir nifer o wahanol ddiffiniadau o gam-drin domestig a thrais ar sail rhywedd. Mae Deddf Trais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol (Cymru) 2015 yn darparu diffiniad sy'n iawn i Gymru, gan ystyried y gwahanol safbwyntiau yn y DU ac yn rhyngwladol o ran yr hyn y mae'r ymadroddion hyn yn ei olygu.

Mae'r Ddeddf yn darparu diffiniad cymharol eang o drais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol a fydd yn ei gwneud yn bosibl arfer swyddogaethau dan y Ddeddf mewn perthynas â thrais neu gam-drin sy'n broblem yng Nghymru yn ôl y dystiolaeth.

Mae'r term rheolaeth orfodol wedi'i gynnwys o fewn y diffiniad o gam-drin, gan fod arfer rheolaeth orfodol yn galw am ryw fath o gam-drin corfforol, emosiynol, seicolegol neu ariannol.

2. Rhestr Termiau

Cam-drin (fel y'i diffinnir gan y Ddeddf): Cam-drin corfforol, rhywiol, seicolegol, emosiynol neu ariannol

Gofyn a Gweithredu: Proses o holi wedi'i dargedu ar draws y Gwasanaeth Cyhoeddus yng Nghymru mewn perthynas â thrais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol

Cydweithio: Mae'r term "cydweithio" yn cyfeirio at ymateb rhyngasiantaethol cydgysylltiedig trwy strwythur ffurfiol, neu fforymau, lle mae'r prif ffocws ar ddiogelu'r dioddefwr, lleihau erledigaeth eilaidd a dwyn cyflawnwyr i gyfrif.

Dylai'r fforymau:

- (a) fabwysiadu polisiâu a gweithdrefnau cyson, ar y cyd, gan gynnwys asesiad risg a chynllun rheoli risg a diogelwch cytunedig, sy'n cydgysylltu ac yn safoni'r ymyriadau proffesiynol i bawb sydd mewn perygl ac sy'n lleihau'r risg o niwed;
- (b) rhannu gwybodaeth i gynyddu diogelwch, iechyd a llesiant dioddefwyr/goroeswyr – oedolion a'u plant;
- (c) cydweithio i leihau erledigaeth eilaidd;
- (d) gwella atebolrwydd asiantaethau;
- (e) gwella cymorth, gan gynnwys hyfforddiant, i'r holl staff sy'n gysylltiedig ag achosion o gam-drin domestig
- (f) penderfynu a yw'r cyflawnwr honedig yn achosi risg sylweddol i unrhyw unigolyn penodol neu i'r gymuned yn gyffredinol.

Cam-drin domestig (fel y'i diffinnir gan y Ddeddf): Ystyr cam-drin yw lle mae'r dioddefwr wedi bod yn gysylltiedig â'r camdriniwr. Mae person yn gysylltiedig â pherson arall at ddiben y diffiniad o "gam-drin domestig" os yw'n cyd-fynd â'r diffiniad yn adran 21(2) neu (3) o Ddeddf Trais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol (Cymru) 2015.

Anffurfio Organau Cenhedlu Benywod: gweithred sy'n drosedd dan adrannau 1, 2 neu 3 o Ddeddf Anffurfio Organau Cenhedlu Benywod 2003 (p. 31)

Trais ar sail rhywedd (fel y'i diffinnir gan y Ddeddf):

- (a) trais, bygythiadau o drais neu aflonyddu sy'n codi yn uniongyrchol neu'n anuniongyrchol o werthoedd, credoau neu arferion sy'n ymwneud â rhywedd neu gyfeiriadedd rhywiol;

- (b) anffurfio organau cenhedlu benywod;
- (c) gorfodi person (pa un ai drwy rym corfforol neu orfodi drwy fygythiadau neu ddulliau seicolegol eraill) i ymrwymo i seremoni briodas grefyddol neu sifil (pa un a yw'n rhwymo mewn cyfraith ai peidio);

Aflonyddu: llwybr ymddygiad gan berson y mae'n gwybod, neu y dylai wybod, ei fod yn gyfystyr ag aflonyddu ar y llall; ac at ddiben y diffiniad hwn:

- (a) dylai person wybod bod ei ymddygiad yn gyfystyr ag aflonyddu, neu'n cynnwys aflonyddu, pe bai person rhesymol sy'n meddu ar yr un wybodaeth o'r farn bod y llwybr ymddygiad yn gyfystyr ag aflonyddu ar berson arall, neu'n cynnwys aflonyddu ar berson arall, a
- (b) mae "ymddygiad" yn cynnwys siarad.

Cynghorydd Trais Domestig Annibynnol (IDVA): Gweithiwr arbenigol hyfforddedig sy'n rhoi cymorth gyda gwaith achosion yn y tymor byr a chanolig ar gyfer dioddefwyr cam-drin domestig risg uchel

Awdurdod Lleol (fel y'i diffinnir yn y Ddeddf): Cyngor sir neu gyngor bwrdeistref sirol

MARAC: Cynhadledd Amlasiantaeth Asesu Risg

Gwasanaeth Cyhoeddus: Ystyr gwasanaethau cyhoeddus yw gwasanaethau a ddarperir er budd y cyhoedd. Gall hyn gynnwys gwasanaethau a ddarperir trwy'r trydydd sector, trwy fenter gymdeithasol neu drwy wasanaethau ar contract allanol.

Awdurdodau perthnasol: cynghorau sir a chynghorau bwrdeistref sirol, Byrddau Iechyd Lleol, awdurdodau tân ac achub ac ymddiriedolaethau'r GIG.

Camfanteisio rhywiol (fel y'i diffinnir gan y Ddeddf): rhywbeth a wneir i berson neu mewn perthynas â pherson

- (a) sy'n cynnwys cyflawni trosedd o dan Ran 1 o Ddeddf Troseddau Rhywiol 2003 (p.42), fel y mae'n cael effaith yng Nghymru a Lloegr, neu
- (b) a fyddai'n cynnwys cyflawni trosedd o'r fath pe bai'n cael ei wneud yng Nghymru a Lloegr;

Trais Rhywiol (fel y'i diffinnir gan y Ddeddf): rhywiol, aflonyddu rhywiol neu fygythiadau o drais o natur rhywiol.

Y Ddeddf: Deddf Trais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol (Cymru) 2015.

Strategaeth Genedlaethol ar Drais yn Erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol

Ffurflen ymateb i'r ymgynghoriad

Eich enw:

Sefydliad (lle bo'n berthnasol):

E-bost/rhif ffôn:

Eich cyfeiriad:

Dylid dychwelyd ymatebion erbyn **10 Hydref 2016** i:

Tîm Trais yn erbyn Menywod a Cham-drin Domestig
Yr Uned Diogelwch Cymunedol
Llywodraeth Cymru
Swyddfa Merthyr Tudful
Rhyd-y-car
Merthyr Tudful

neu gellir cwblhau'r ffurflen yn electronig a'i hanfon i'r cyfeiriad isod:

e-bost: VAWdateam@cymru.gsi.gov.uk

Cwestiwn 1 - Ydych chi'n cytuno â'r blaenoriaethau o ran atal? Oes gennych chi unrhyw awgrymiadau pellach? Dylech gynnwys unrhyw dystiolaeth (data, ymchwil neu anecdotaidd).

Cwestiwn 2 - Ydych chi'n cytuno â'r blaenoriaethau o ran amddiffyn? Oes gennych chi unrhyw awgrymiadau pellach? Dylech gynnwys unrhyw dystiolaeth (data, ymchwil neu anecdotaidd).

Cwestiwn 3 - Ydych chi'n cytuno â'r blaenoriaethau o ran cymorth? Oes gennych chi unrhyw awgrymiadau pellach? Dylech gynnwys unrhyw dystiolaeth (data, ymchwil neu anecdotaidd).

Cwestiwn 4 - Ydych chi'n meddwl y bydd y blaenoriaethau'n cael effaith gadarnhaol / negyddol ar nodweddion gwarchodedig? Os felly, pa rai a pham/pam ddim? Dylech gynnwys unrhyw dystiolaeth (data, ymchwil neu anecdotaidd).

Cwestiwn 5 - Pa gyfleoedd y mae'r strategaeth hon yn eu rhoi i hybu'r defnydd o'r Gymraeg? Oes gennych chi unrhyw bryderon y gallai'r strategaeth hon gael effaith anffafriol ar gyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg?

Cwestiwn 6 - Rydym wedi gofyn nifer o gwestiynau penodol. Os oes gennych chi faterion perthnasol nad ydym wedi rhoi sylw penodol iddynt, defnyddiwch y blwch isod i roi gwybod i ni amdanynt.

Mae ymatebion i ymgynghoriadau yn debygol o gael eu gwneud yn gyhoeddus, ar y rhyngrwyd neu mewn adroddiad. Os byddai'n well gennych i'ch ymateb aros yn ddienw, ticiwch yma:

☐